HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

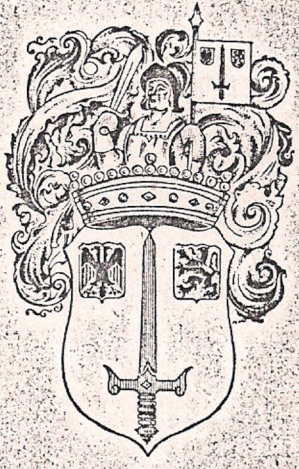

Jaargang V — 1953 Nr 1.

DE MOLENBEEK

vanaf haar oorsprong te Erwetegem tot aan haar uitmonding in de Dender te Gijzegem.

DE WATERMOLENS

ALGEMEENHEDEN. — GESCHIEDKUNDIGE, HEEMKUNDIGE EN FOLKLORISTISCHE BIJZONDERHEDEN. (*)

Wij laten het meer bevoegden over een uitgebreider studie te wijden aan de Molenbeek, o.a. in betrekking tot de beschrijving van de loop ervan, het regime, 't zij de reglementering waaraan zij is onderworpen, de servituten welke daaraan verbonden bleven en verder alles wat daarmede verband houdt. Wij beperken ons tot beschouwingen van algemene aard, nl. tot een algemeen overzicht en mededeling van de voornaamste ons bekende bijzonderheden, welke wij vanwege bevrienden mochten vernemen.

Mogelijk ontstonden watermolens ten gevolge van gedoogzaamheid; het merendeel zeker, gedurende het Leenroerig Tijdperk, ten gevolge van octrooi of verkregen privilegie — feodaal recht — van regerende vorsten. Wij menen te mogen besluiten dat het ontstaan van de meeste molens opklimt tot in de Feodale Periode, toen de kloosters en landheren, om zeggens de enige grondbezitters, de schier alvermogende meesters waren en op hun goed deden wat zij wilden.

Zeggen wij terloops dat de Molenbeek voorheen — en dat zal trouwens van de meeste onzer waterlopen gezegd kunnen worden — zeer visrijk was; helaas, ten gevolge van allerlei vismisdrijven, het uitstorten daarin van het afgewerkte water der nijverheidswasserijen, het afvalwater van fabrieken enz. is dat, over het algemeen genomen, sedert lang niet meer zo.

Veel beken worden Molenbeek — Meulebeek — genaamd, omdat — soms op korte afstand van elkaar — daar in de loop der tijden verschillende watermolens werden op ingeschakeld.

Naar onze bescheiden mening oefenen de watermolens in de Lagelandsgewesten, onder landbouwkundig opzicht, een hoogst nadelige invloed uit; honderden hectaren anders vruchtbare gronden werden door deze tot rotteringen en zure weiden herschapen. Op haar bovenloop vloeit de Molenbeek door een betrekkelijk hoog verheven streek, tot 73 à 81 m. boven de zeespiegel, zodat op enkele plaatsen van haar loop — voor zoveel de grond niet moerassig is en drainering zich niet opdringt — de watermolens mogelijk wel

(*) Naast een dankbare herinnering aan wijlen C. Coppens, die de stoot gaf tot deze bondige uiteenzetting, een woord van dank om bereidwillige mededelingen aan E.H. J. de Brouwer, dhr E. Voets en vooral aan dhr Jozef De Boeck.

voordeel brengen. Maar toch blijven wij de mening toegedaan, dat zelfs in dit geval, alle molens derwijze ingericht hoefden te zijn, zodat zij op onderwater draaien.

Naar wordt beweerd zou de doorlaat — viaduct, koker (in de volkstaal konkel genaamd) — der Molenbeek te Erpe onder de barm van de spoorweg Brussel-Oostende, toen hij werd aangelegd, geen voldoende breedte gegeven zijn en zulks zou mede ten gevolge van andere omstandigheden, oorzaak wezen dat in tijden van hoog water of vloed, overstromingen ontstaan welke anders te vermijden waren geweest. Ter gelegenheid van het aanleggen van de autosnelweg door de gemeente Mere, zal de Molenbeek op zekere plaats recht getrokken en haar loop bijgevolg ± van 141 tot op 70 m. — worden ingekort. Ook schijnt het gemeentebestuur van Mere vast besloten in de Kwikkwak een tweede rechttrekking te doen, waardoor het bed daar ter plaatse van 200 tot op ongeveer 50 m. zou worden ingekort, met naar onze mening het onvermijdelijk gevolg dat wederom meer gevaar voor stroomversnelling zal ontstaan waardoor in tijd van vloed de beek de massale toevloeiing van water niet zal kunnen slikken en nieuwe overstromingen voor gevolg hebben, tot groot nadeel van aanpalende akker- en weilanden. Want iedere inkorting van de loop der beek, hoe gering ook, veroorzaakt stroomversnelling, gepaard met grotere toevoer en stijging van het hoogtepeil waardoor het overvloedige water dat afvloeit, niet tijdig genoeg kan afvloeien en overstromingen veroorzaakt. Versnelde stroming graaft het bed der beek dieper uit en omgekeerd hebben door vertraagde stroming afzettingen van allerlei stoffen plaats, waardoor verhoging van de bodem ontstaat en de vliet in breedte toeneemt. Andere nadelen nog leveren de rechttrekkingen van een vliet op: o.a. menig rustig schuiloord of paaiplaats van de vis wordt opgeheven, kuit losgerukt en door de stroming meegesleept, enz. De meerdere of minder snelle afvoer van water hangt in tijd van vloed evenwel niet uitsluitend af van het debiet, maar tevens van de veroorzaakte neerslag en de bodemnivelering, alsmede van de aard van de grond en de graad van verzadiging van deze, bebossingen en zo meer.

De breedte van de viaduct voor de doorlaat van het water der Molenbeek onder de autosnelweg te Mere is vastgesteld geworden op 5 m., met langs weerszijden een vondertje van 1,25 m. breedte, voor toezicht en uitvoering van gebeurlijk werk en tevens toegang voor het publiek.

Langs de loop van de beek werd gewoonlijk slechts langsheen één oever — een padje (beek-, kerk- of molenbaantje genaamd) aan getroffen, dat leidde van molen tot molen, dwars doorheen het erf van de mulder. De meeste werden in latere tijden opgeheven, met dien verstande dat zij in de buurt der molens vaak werden omgeleid. Om slechts één voorbeeld aan te halen stippen wij aan dat het baantje van af de wijk Holland te Mere over het erf van de familie De Graeve in 1911 werd opgeheven en omgeleid langs de voormalige Kauwenbergstraat, thans Nijverheidsstraat.

Aanvankelijk waren die wegels de ganse dag en nacht voor het publiek toegankelijk, later nog slechts van af het luiden der beeklok 's morgens tot het luiden der Angelusklok 's avonds (van zonsopgang tot zonsondergang). 's Morgens werden de geplaatste hekken en (of) poortjes geopend en 's avonds gesloten. Op het laatst werden die overwegen algeheel afgeschaft, behalve daar waar zij tot verbrede rijweg werden omgevormd.

Veertig-vijftig jaar geleden werd ons eens gezegd, dat op een paar meters diepte onder de begane grond een plankier van Balegemse steen zou bestaan, van af de beek in de Kwikkwak te Mere tot de kerk. De mogelijkheid van het bestaan van dat bestenigd padje is niet uitgesloten, in overweging genomen, dat het kerk (molen)baantje van af de watermolen op de Bosstraat, alover de Kwikkwak en het « Goed te Landuyt » naar de kerk, zou zijn afgetakt.

Onder de barm van de ijzeren weg van Brussel op Gent, tussen Erembodegem en Aalst bestaat er insgelijks een openbare weg langsheen de Dender, welke wij eerder geneigd zijn te aanzien als voormalige trekweg, maar ongetwijfeld toch gebruikt werd als molenweg naar de Geeraerdtsmolen op « De Werf » (eiland Chipka), die — tussen haakjes gezegd — destijds het regime van de Dender beheerste.

Vaak wordt beweerd dat een beek voor de helft aan de aanpalende grondeigenaar toebehoort. Wij weten niet hoeveel waarheid dergelijke bewering bevat; wij menen de zaak voor ernstige betwisting vatbaar. Maar door het feit zelf dat op een beek een waterwiel werd geplaatst, werd ontegensprekelijk een daad van eigendomsrecht, zoniet een daad van wederrechtelijke toeëigening gesteld.

De watermolens brengen slechts hun bezitter rechtstreeks voordeel aan; daarentegen groot nadeel aan de gebruikers der aanpalende bouw- en weilanden. Wij veroorloven ons als een persoonlijke mening voorop te zetten, met het oog op 't algemeen economisch belang, en tevens naar aanleiding van de alles overweldigende uitbreiding der electrificering, de watermolens in de Lagelandsstreken te zien verdwijnen (1). Men kome niet aandraven met de kwestie van verworven- of eigendomsrechten; ten andere, die kwestie ware ons inziens evenals zoveel gelijkaardige kwesties, gemakkelijk op te lossen door toekenning van vergoedingen en toelagen of onteigening en toekenning van afkoopwaarde. Een bijkomende beschouwing, is de kwestie die opgeworpen kan worden voor wat betreft het behoud van het Landschapsschoon, het eigenaardige, het particularisme 't welk met de watermolens verband houdt, omdat wij op voorhand weten onder dat opzicht tegenover de vrienden van het natuurschoon — en graag rangschikken wij ons onder dat soort van mensen — het onderspit te zullen delven. Tegenover

---

(1) *Over het algemeen, spijts de economische voordelen voor de oevergronden en niettegenstaande sommige onaestetische verbouwingen, ware dit zeer te betreuren. (Red.).*

de molens met klein waterwiel, die, als tot zoveel natuurmonumentjes worden en in niets de natuurlijke afvloei van het water belemmeren opperen wij geen bezwaar, staan wij zelfs beslist sympathiek en wensen wij deze niet, à priori, te zien verdwijnen; wij wagen ons evenwel niet aan utopie te bezondigen, niet tegenstaande wij gerust durven beweren dat dergelijke molens, met hun houten waterwiel als voorheen, voortbewogen door « onderwater », veel poëtischer, aestetischer en in het kader van het natuurschoon voor de kunstminnaar veel aanlokkelijker waren dan de huidige molens met groot, wanstaltig, metalen wiel, gedreven door « bovenwater » en waarover wij het verder nog hebben.

In de watermolens werd graan gemalen, olie geslagen — stapkoten — (2) suikerijbonen tot chicoreipoeder gemalen; er waren ook papiermolens.

* * *

De **Molenbeek** ontstaat uit de samenvloeiing van de Meerlebeek en de Hollebeek, op het grondgebied van de gemeente Aaigem; eerst vanaf die plaats wordt zij officieel Molenbeek. De Wijnhuisbeek — die wij als oorsprong van de Molenbeek menen te mogen aanzien —, in haar bovenloop Plankebeek genaamd, ontstaat op het grondgebied van de gemeente Erwetegem en vloeit in de Meerlebeek.

Bijgevolg ontstaat de Molenbeek in de — moerassige — meersen te Erwetegem uit twee verschillende fonteintjes die, na vlietjes van zeer korte loop tot een stroompje samenvloeien. In de volksmond heet het, dat de Molenbeek te Erwetegem uit een mollegat komt gekropen.

De Molenbeek mondde te Gijzegem in de Dender uit. Oorspronkelijk mondde zij — en nu, sinds 1926 door de doorsteek opnieuw — te Hofstade in de rivier uit. Ten einde de bevaarbaarheid en de afwatering der aanpalende landerijen en weilanden te begunstigen werd het bed van de Dender recht getrokken in 1768 en een nieuw bed voor de beek naar Gijzegem gegraven (ontwerp 1750).

Taalgeleerden beweren dat de naam Erpe zou afstammen van het Oud Keltische-Germaanse woord « Arapiu », dat bruin betekent. De allereerste naam der Molenbeek zou bijgevolg Arapiubeek of Bruinbeek geweest zijn (3).

Wij menen niet beter te kunnen doen dan de loop van de Molenbeek — behalve op enkele plaatsen een weinig aangevuld, doch verder ongewijzigd — te beschrijven zoals die beschrijving ons werd medegedeeld door het Beheer van Waters en Bossen, Afdeling Houtvesterij, te Gent. — Wij geven de hoogten boven het zee-

---

(2) Wij geheugen het ons goed uit onze kinderjaren, vaak 's avonds van een uur ver, bijna even duidelijk als woonden wij in de buurt, het gestamp te vernemen uit de olieslagerij van dhr Louis Verstichele te Oudenaarde, op een arm van de Schelde, waar met twee — of was 't drie ? — stel van drie bomen ieder werd gestampt.

(3) Te Erpe vloeit ook nog de Doorentbeek, niet de Molenbeek, door het laagste gedeelte der gemeente.

waterpeil, benevens de aangehaalde afstanden, steeds scherp benaderend aan. —

DE MEERLEBEEK.

0 Km. Ontspringt te St-Lievens-Esse op 75 m. boven de zeespiegel.
0.8 » Grondgebied » » » : kruisweg.
1.6 » » » » » : samenloop met beekje (zonder naam).
2.1 » » » » » : samenloop met de Wijnhuisbeek op de grens der gemeenten St-Lievens-Esse, Herzele en Woubrechtegem (H. 45 m.),
2.8 » Grondgeb. Herzele : vormt de grens tussen Woubrechtegem en Herzele. — Samenloop met beekje dat van de Otterkant komt,
2.9 » » » : kruisweg Woubrechtegem-Herzele,
3.3 » » » : vormt grens tussen Woubrechtegem en Ressegem,
3.8 » » » : begin van de grens tussen Ressegem en Aaigem.
4.2 » » Ressegem : samenvloeiing met Ressegem(-beekje) — (H. 36 m.),
4.6 » » Aaigem : samenvloeiing met Hollebeek (H. 35 m.).

DE WIJNHUISBEEK. — In bovenloop Plankebeek.

0 Km. Grondgebied Erwetegem : bron : Groenstraat (H. 83 m.),
1.3 » » » : kruisweg naar Godveerdegem,
2.3 » » » : samenvloeiing met Remooigracht (H. 68 m.) en wordt Wijnhuisbeek,
2.3 » dringt door op het grondgebied van Godveerdegem.
2.5 » Grondgeb. Godveerdegem.
3.8 » » St-Lievens-Esse : samenloop met gracht op Pardassenhoek,
4.0 » » » » » » » » (H. 50 m.).
4.1 » » » » » » » » Ter Erpe.
5.0 » » » » » : kruist weg Herzele-St-Lievens-Esse,
6.1 » » » » » : **molen** W^e Verlinde — pachteres — vloeit in de Meerlebeek (a).

DE HOLLEBEEK.

0 Km. Grondgeb. St-Lievens-Esse : bron : Meerenhoek (H. 70 m.),
0.2 » » » » » : grens van Woubrechtegem.
1.2 » » Woubrechtegem : samenloop met beekje aan de weg naar 't dorp,
1.6 » » » : samenloop met Hoppelbeek.
2.3 » » » : samenloop met beekje tussen Herzele en Woubrechtegem — **molen** De Vuyst Alfred (b),
3.0 » » » : weg naar Hollebeek,
3.5 » » Aaigem : samenloop met Meerlebeek — Komt 'n eindje verder in de Molenbeek. — Berg Aaigem. — **Molen** De Meerleer Cyriel (c). — Zwingelbeek.

DE MOLENBEEK.

0 Km. Grondgeb. Aaigem : samenvloeiing Meerlebeek-Hollebeek (H. 21 m.),
0.3 » » » : samenvloeiing met Aaigembeek (H. 35 m.) 150 m. vóór de (Water) Rat.
0.5 » » » : **molen** De Waterrat — Gijsels August (d),
0.9 » » » : over de grens van Heldergem,
1.4 » » Heldergem : samenvloeiing met Heldergembeek.
1.7 » » Heldergem-Aaigem. — Kruist weg Heldergem-Aaigem. — **Molen** Engelse Piet — De Vuyst Jules (e),
2.2 » » Aaigem : over grens van Haaltert.
2.5 » » Haaltert : samenvloeiing met de Landelebeek (H. 30 m.),

3.0	»	»	Aaigem : kruisweg naar Landries,
4.1	»	»	Mere : **molen** te Gotegem — De Meyer Richard — (H. 26 m.) (f),
5.0	»	»	» : spoorweg, weg naar Kouwenberg, **molen** te Broek — De Wolf Léon — (g),
5.4	»	»	» : kruist weg naar Holland en Magerstraat,
6.0	»	»	» : **molen** op weg naar Mere-Dorp (Bosstraat) De Graeve Brs & Z. (h),
6.6	»	»	» : over grens naar Erpe-Nestebrug (H. 20 m.),
7.7	»	»	Erpe : **molen** Erpe-Dorp — Van der Biest Achiel — (i),
9.1	»	»	» : steenweg Gent-Aalst,
9.2	»	»	» : spoorweg Ronse-Aalst,
9.5	»	»	» : steenweg naar Lede,
9.9	»	»	» : **molen** Blondeel Alfons (j),
10.5	»	»	» : weg naar Onegem,
11.3	»	»	» : over grens naar Aalst (H. 12 m.),
12.1	»	»	Aalst : spoorweg Gent-Brussel,
12.9	»	»	Hofstade : **molen** (Blekte) — Van Cauter Xaveer (k) — spoorweg naar Dendermonde,
13.4	»	»	» : weg naar Aalst,
13.8	»	»	» : **Middelmolen** (eeuwen lang geleden verdwenen),
14.1	»	»	» : **molen** op het Dorp (Nedermolen) — De Man Robert (l) — Samenvloeiing met Doorntbeek en Doorsteek naar de Dender.
16.2	»	»	Gijzegem : samenvloeiing met Dender (H. 6 m.) (4).

* * *

Hierna laten wij de inlichtingen volgen, ons nopens de watermolens meegedeeld, voor dertig jaar, door wijlen Dhr. Constant Coppens, Aannemer van Openbare Werken te Erpe, echtgenoot van wijlen Vrouw Odile Matthys, molenaarster te Onegem, een man volkomen op de hoogte van het muldersbedrijf.

Sinds verschillende jaren streefden de watermulders er naar hun wielen te verhogen en te verbreden, ten einde niet langer genoodzaakt te worden te werken met de stuwkracht van de stroom, maar wel van het gewicht van het water gebruik te kunnen maken — de zwaarte van het neerstortende water ontwikkelt natuurlijk een grotere kracht dan de stromende watermassa —; daartoe was het noodzakelijk het waterwiel zo hoog mogelijk te houden en zelfs te verhogen, dat alles tot groot nadeel van de aanpalende gronden. Ten einde het op die wijze ontstane kwaad zoveel mogelijk te keer te gaan of te voorkomen, dienden, volgens het bescheiden oordeel van Dhr. Coppens, de hiernavolgende maatregelen getroffen te worden :

Volgens de omstandigheden zou het waterpeil van de voedingssector der beek stroomopwaarts « in elk geval » minstens één meter verlaagd, het sas derwijze gebouwd dienen te wezen, dat het aldus bekomen waterpeil niet te boven kon worden gegaan. Verder zou verplichting moeten worden opgelegd de te brede sassen op de volle, oorspronkelijke breedte der beek terug te brengen en

---

(4) De Dender vloeit vanaf Aalst door het grondgebied van de stad Aalst (H. 15-10 m.), vervolgens over het grondgebied van Hofstade (H. 10-6 m.) en daarna over dit van de gemeente Gijzegem (H. 6-5 m.).

niet zoals zulks algemeen het geval is, een meter en meer smaller te behouden. Mocht de mulder ten gevolge van de vooropgestelde wijziging niet langer gebruik van het gewicht van het water kunnen maken, niets zou hem beletten zijn voordeel te halen van de kracht van de stroming van het water, door zijn wiel en de montering binnen in de molen te keren, waardoor hij op laag peil zou komen te draaien. Op die wijze tevens zou het water der beek op zijn natuurlijke hoogte terug gebracht, de afloop van het water uit grachten en sloten welke in de beek uitmonden en gebeurlijk ook de afvoer van de draineerwaters van lage gronden, begunstigd wezen.

Met de bestaande hoge, gesloten sassen, komt het in de zomer vaak voor, wanneer plots onweder ontstaat en soms op enkele minuten tijds ontzaglijk veel regen nedervalt, dat het wassen van de vloed niet tijdig voorzien en voorkomen kan worden, en evenmin het tot van onder uittrekken der schoven met bekwamen spoed kan geschieden, derwijze dat soms grote uitgestrektheden weilanden en velden onder water lopen, tot grote schade van aanpalende gebruikers. Verrassingen zijn nooit uitgesloten. Plotse onweders ontstaan voornamelijk gedurende de zomerperiode; ten gevolge van aanhoudende droogte staan de beken (schier) leeg, de mulder houdt alle schoven gesloten ten einde toch over 'n weinig water te kunnen beschikken... met het noodlottig gevolg dat, wanneer een stortvlaag uitvalt, hij niet zelden te laat komt om de schoven te trekken en bijgevolg worden overstromingen veroorzaakt (5).

Aanvankelijk werden kleine, houten waterwielen op de beken ingeschakeld waardoor op de aanpalende landerijen en weilanden geen of althans zeer gering nadeel werd uitgeoefend. Die wielen werden in beweging gebracht door de stuwkracht van het stromende water op de schepborden (schoepborden) van het rad; 25 - 30 cm. onderwater volstaat om het rad te doen draaien. Maar ook in het mulderbedrijf, zoals in elke nijverheid eiste de intensificering haar rechten op; de kleine houten, werden door grote metalen wie-

(5) In de namiddag van Pinksterzondag 1926, toen de gemeente Herzele ter gelegenheid van de luisterrijke paardenkoersen volop in feest was, brak een zó geweldige wolkbreuk over de streek los, zoals sedert mensengeheugen nimmer was gebeurd. Plots betrok de lucht als 't ware inktzwart en stortte het water neer als waren alle sluizen des hemels geopend. Wegen, weiden, velden werden in een kortstondige tijdspanne overstroomd, de ontelbare feestvierders welke niet tijdig naar veilige schuilplaatsen waren kunnen vluchten moesten zich machteloos tot op de huid kletsnat laten gutsen. Twee-drie dagen nadien, op excursie door het ergst geteisterde gedeelte der streek, konden wij ten volle de nagelaten troosteloosheid aanschouwen: ontwortelde bomen, uitgerukte elzenstruiken en andere gewassen langsheen de beek, uitgespoelde grachten, platgerolde, overslijkte graanvelden en weilanden, omwoelde en weggespoelde aardappelvelden, afgemaaid gras weggespoeld en hooi vol veldscheut geschoten enz. Zekerlijk, wij weten dat tegenover dergelijke voorvallen weinig doeltreffende hulpmiddelen zijn te voorzien, maar toch mogen wij gerust beweren dat, ware het waterpeil van de beek ten bate van het watergemaal, van sector tot sector niet als 't ware door stuwdammen verhoogd en het water bijgevolg opgehouden geworden, de ramp minder noodlottig ware geweest.

len verdrongen welke niet meer met stromende, maar door de zwaarte van het neerstortende water worden gedreven. De kleine waterwielen wentelen « in » het water om, de grote daarentegen « hangen » langs onder « boven » laag waterpeil verheven. 'n Vijftigtal jaar geleden o.a. hebben wij het klein waterwiel van de molen te Broek door de voormalige eigenaar, dhr Philemon Van Sande, door een hoog waterwiel weten vervangen (6).

Ten einde de vereiste waterval te bekomen werd het noodzakelijk het waterpeil der beek te verhogen en door indijking te verstevigen, gebeurlijk de bedding te verhogen en(of) een voedingsmeertje aan te leggen; tevens werd om zeggens overal het bed verlegd; van daar die rechte sector vóór de molens. Tengevolge van al die pseudostuwdammetjes vóór de molens ontstond eveneens — onvermijdelijk — een verhoging van het bed der beek stroomopwaarts. Voorheen bezaten veel watermolens dergelijk voedingsmeertje, vaak werd dit gevormd « op » de beek zelf, door verbreding van het bed en verhoging van de oevers stroomopwaarts, waardoor over een grote massa water als reserve kon worden beschikt. Veel molens bezaten daarenboven een verlossingsbeek — het oorspronkelijke bed ? — ten einde in tijd van vloed het overtollige water te kunnen afleiden. Die kunstmatige verhoging van de oevers valt spontaan op in de onmiddellijke nabijheid der watermolens, waar de weg steeds klimmende gaat. De verhoging van de weg over de Molenbeek is b.v. zeer op het oog vallend in de nabijheid van de molen van dhr Leon De Wolf te Broek en van dhr Vander Biest Achiel te Erpe, waar het gelijkvloers van woonhuis en molen merkelijk lager is gelegen dan het waterhoogtepeil stroomopwaarts van de beek. Te bemerken valt dat ter vaststelling van deze toestand wij natuurlijk geen rekening hebben gehouden van de verhoging van de overweg ontstaan ten gevolge van de overwelving door de brug over de beek zelf. Waar deze niet verdoofd is geworden bevindt zich nevens de verhoogde sector der beek het bed ener zogenaamde « lege » — de oorspronkelijke beek. De lege beek te Broek b.v. — eigenlijk tot een gracht doorheen zijn weide verworden — werd door de aanpalende eigenaar gedempt gedurende het voorjaar 1951.

Er dient opgemerkt dat molens, die met onderwater werken, in de tegenovergestelde richting draaien van de vlietende stroom; deze, welke op bovenwater werken, daarentegen in dezelfde richting van de neerstortende watermassa.

* * *

Ten dage bestaan er nog twaalf (7) watermolens op de Molenbeek (8).

---

(6) Vóór de Van Sande's waren de Vanden Brulle's eigenaars van de watermolen; tevens waren zij eigenaars van de windmolen aan de Grote Kapel die tijdens de inval der Duitsers in 1914 werd afgebrand.

(7) In 1952, na de samenstelling van deze bijdrage, werd de Nedermolen te Hofstade uitgebroken.

(8) In het stedelijk museum te Aalst hangt een kaart van het Land van Aalst (1612), waarop al deze watermolens staan aangeduid.

De molen Verlinden (a) bevindt zich op de grensscheiding van St-Lievens-Esse en Herzele, met een voetweg over het neerhof; de gebouwen op het grondgebied van eerst vermelde gemeente, het waterwiel — op de beek — en bijgevolg op het grondgebied, van beide gemeenten.

Hetzelfde geldt voor wat de molen betreft op het grondgebied van de gemeente Herzele (b), waar hof en maalderij van A. De Vuyst zich op Herzele bevinden, het waterwiel op de grensscheiding van deze met de gemeente Woubrechtegem. Vóór jaren hebben wij het meertje van de molen, gevoed door de waters van Hollebeek en Meerlebeek nog weten bestaan; sedert lang evenwel is dit gedempt geworden. Voorheen was 't een zwingelmolen en werd daarom ook wel Zwingelmolen genaamd; thans is 't een cichoreibranderij geworden.

« De Rat » (d) dankt haar naam aan het feit dat het daar in vroegere jaren tevens herberg is geweest met als uithangbord « De (Water) Rat ». Benevens graanmaalderij was het een stamperij. Nevens de molen bestaat er een openbare weg die aansluiting geeft naar Woubrechtegem.

Tussen de molens van Van Londerzele (Engelse Piet) (e) en van Gotegem (op het grondgebied van Aaigem-Landries, met langs de overzijde Haaltert) (f) zou vroeger nog een watermolen hebben bestaan. De eigenaar zou verplicht geweest zijn de molen te slopen omdat, ten gevolge van het ophouden van het water voor eigen behoefte op te korte afstand van de reeds bestaande molen te Gotegem, deze laatste vaak in moeilijkheid verkeerde om te kunnen draaien. — De gebouwen van de molen van Van Londerzele (De Vuyst Jules) staan langs weerszijden van een openbare weg (9).

Evenals de meeste watermolens werd de molen te Gotegem (f) ongetwijfeld vóór eeuwen zeer sterk gebouwd. Langs de westzijde waren de muren, met baksteen op kant gezet, zeer dik. In lang voorbije tijd was het tevens, benevens een graan-, ook een spin- of zwingelmolen. Toen in 1808 huis en molen werden heropgebouwd, werden niet minder dan een en veertig eiken boomstammen verbruikt ! In 1825 werd het dak van de molen door Bastiaan De Meyer in 't nieuw gezet en het dak gedekt met Hollandse pannen — rood en blauw —; het jaartal staat op een der balken ingebeiteld.

Het houten werd door een ijzeren waterwiel vervangen in 1900, vervaardigd door de Gebroeders Casteur te St-Lievens-Esse, specialisten in het vak, die veel wielen ter streek en elders hebben geplaatst.

Als eigenaars-mulders vernoemen wij, van vader op zoon, vanaf het begin der vorige eeuw tot op heden : Bastiaan, Donatus, Constant, Valery en Richard de Meyer.

'n Honderd jaar geleden was Deem (Nicodemus) De Graeve, een vrijgezel, geboortig van Haaltert, eigenaar van de watermolen op de

(9) Veel molenbaantjes werden in de loop der tijden, zo wat overal, tot publieke verkeerswegen herschapen. Dat was b.v.o.a. het geval te Munkzwalm, waar langs de Zwalm die, terloops gezegd, doorheen een der mooiste landschappen van Zuid-Vlaanderen vloeit, de molenweg op een lengte van circa 1500 m. tot een meer dan 12 m. brede rijweg werd verbreed.

Bosstraat te Mere (h). Benoit De Grave, eveneens van Haaltert, overleden in 1902, die als jonge man bij zijn oom was komen inwonen, erfde onder bepaalde voorwaarden de molen met de daarbij behorende gebouwen. Twee zonen van Benoit en de nog overlevende dochter baten nog immer de molen uit (10).

Aanvankelijk draaide de molen De Graeve op twee kleine, houten wielen, een wiel voor het stampen van kool- en lijnzaad en het breken en malen van oliekoeken, met een stel van twee bomen; het andere wiel voor het malen en pletteren van graan. Beide wielen werden in 1924-25 vervangen door één groot metalen wiel en gedurende de eerste jaren na 1924-25 werd de olieslagerij opgeheven. In vroegere jaren reeds was een stoommachine, later vervangen door motor, bijgeschakeld geworden.

Over de Dorpsmolen (i) te Erpe gewaagt een Landboek (11) van 1638, over goederen van Jan De Witte, baljuw van Erpe, in de volgende bewoordingen :

« eerst ende alvoren een hoppelochting met brouwerije en de meulen opstaande, west de heirstraete, noord de beke... groot IJ dagw. XC roeden... »

In 1638 was Jan De Witte eigenaar van de Dorpsmolen, na hem zijn schoonzoon Jan Baeten (12).

Als latere eigenaars van de Dorpsmolen te Erpe vermelden wij de Kinderen Schellaert, Emiel Vander Biest-Coppens en Vander Biest Achiel. Vrouw Vander Biest had de molen geërfd als nicht van de Kinderen Schellaert.

De huidige watermolen te Onegem — kadastraal Cottemmolen — (j) dateert van 1790. Vroeger draaide een watermolen juist aan de ingang van de Onegemmeersen. De heroprichting van de molen der Blekte te Hofstade hield het achterwater op een te hoog peil, vandaar de gedwongen verplaatsing.

Bij de eerste molen van Onegem behoorde geen stampkot, wel bij de huidige molen. Het jaartal 1830, in arduinsteen gekapt, duidt de datum der vergroting van het stampkot aan. Omstreeks 1870 werd ook een stoommolen gebouwd nevens de watermolen. Stampkot en stoommolen werden afgebroken in 1930.

De stoommolen had twee grote waterwielen, door De Maseneer vervangen door een klein ijzeren wiel. Het stampkot had een groot wiel. Het stampkot en de stoommolen waren rechts, de watermolen links van de beek.

Een herinneringssteen van de opbouw geplaatst langs de beek in de hardstenen muur, draagt het jaartal 1796.

De stoommolen dateerde van 1864. Een steen boven de inrijpoort droeg dit jaartal. De stoommolen rechts van de beek was onafhanke-

---

(10) De familie De Graeve was van oudsher een muldersfamilie welke op verschillende plaatsen een watermolen, benevens de sinds jaren gesloopte Topmolen — een stenen windmolen te Mere — uitbaatte.

(11) Rijksarchief te Gent.

(12) Jan Baeten was een voorzaat van de Baeten's van Nieuwerkerken, volgens opsporingen gedaan door dhr Baeten, brouwer te Schoten (Antwerpen), broeder van Valery Baeten.

lijk van de watermolen. De schouw er van werd pas in 1950 omvergeworpen.

De zware pletstenen voor het breken van de lijn- en raapkoeken (uit sloor- en koolzaad) staan nog op de plaats waar ze tot rond 1930 ronddraaiden.

De molenaars van Onegem waren : Jan De Boeck (13), Augustijn en Johannes, zonen van Jan, Philomena, kleindochter van Jan, Bernardus Matthys, Odile Matthys, echtgenote van Coppens Constant, als pachteres jegens Isidoor Blondeel-Matthys, Polydoor De Maseneer en thans Alfons Blondeel, zoon van Isidoor. Behalve Odile Matthys waren al de voornoemden tevens eigenaars.

Bij watergebrek werkt de molen te Onegem bij middel van « gazpauvre »; de Dorpsmolen gebruikt electrische drijfkracht. Beide molens cylinderen de broodgranen.

In het Staatsarchief te Gent bezit men Landkaarten van Erpe teruggaande tot 1570, en in het Stadsarchief aldaar berusten de Penningsboeken van 1570 dezer gemeente. Eigenaars en huurders kunnen daarin terug gevonden worden.

Voor Hofstade veroorloofden wij ons hiernavolgende bijzonderheden over te nemen uit « Toponymie van Hofstade » en « Geschiedenis van Hofstade » (bl. 56-58 en 84, 85), door Eerw. Heer Jozef De Brouwer, die zo vriendelijk was deze met bijkomende bijzonderheden aan te vullen.

De Molenbeek vormt er op een gedeelte van haar traject de grensscheiding tussen Hofstade en Aalst. Drie watermolens draaiden op haar loop : de Overmolen (Blekte), Middelmolen en Nedermolen (kerk). Twee watermolens draaiden op de Molenbeek, de derde oorspronkelijk op de Oude Dender.

De Middelmolen is reeds vroeg verdwenen. In 1300 werd deze voor het eerst vermeld. Enkele jaren vroeger treffen wij er een familienaam aan « de Middelmolen » : « Ely rel(icta) Soikini de Middelmolen ». Later is er nog wel sprake van de Middelmolenkouter, maar niet meer van de Middelmolen. « De IJzermolen », waarover het gaat in een betwisting tussen de markies van Lede en de graaf van der Steghen, die aan de eerste het vissen verbiedt op het deel van de Molenbeek tussen de Nedermolen en « de plaetse diemen noemt de IJzeren moelen binnen 'tselve Hofstade » (R.A. Gent : Hofstade), is naar alle waarschijnlijkheid de hoger vernoemde Middelmolen.

De Overmolen (k) werd door het klooster ten Hole te Melle begin der 16e eeuw verkocht aan Gillis de Backer. Later kwam hij aan Jan van den Driessche. In 1571 aan Anthonius Michiels... « den coorenmolen ende den slachmeulene ». Van eigendom van Antoon van den Bruelle, kwam hij « in erfve » aan Lucas van den Bruyle. Later gaat hij over op Andries Coppens, « causa uxoris » (Vidua Pr. Matthijs). Op 20-12-1756 werd aan de eigenaar de toelating verleend een oliestampmolen te plaatsen. Uit een schepenakte van 1770, wanneer de

(13) Jan De Boeck was de eerste molenaar-landbouwer. Zijn hofstede op Onegem had hij verkocht, maar de landerijen in eigendom behouden. Hij richtte de nog bestaande schuur en stallingen op.

W. Pieter Matthijs, Joanna Geldhof nog eigenares is, blijkt dat de watermolen belast was « met een erfelijke losrente van 3300 gulden wisselgeldt capitaels, ten profijte van Dhr. Moretus binnen Antwerpen ». In 1810 en 1825 in bezit van Felix Matthijs, zoon van Marten. Na hem Petrus Matthijs en door Louis en Octavie Matthijs verkocht aan Bernard Matthijs. Omstreeks 1890 werd de molen aangekocht door de familie Geeraerdts, mulders te Aalst, die deze verhuurde aan Jozef Matthijs (1890-1910), Louis Parent (1910-14), Constantijn Pijk (1914-15) (mulder te Bavegem), De Smedt (1915-20) (mulder te St-Antelinks). Alsdan aangekocht door Xaveer van Cauter, huidige eigenaar.

De Nedermolen (1), ook Kerkhofmolen of Dorpsmolen genoemd, draaide oorspronkelijk op de Dender — en behoorde alsdan niet tot het regime van de Molenbeek. Hij was eigendom van de Heer van Wachene, in 1496 aan Jan van Brantegem; midden de 16e eeuw eigendom van Heer Simoen l'Hermite de Betinsart, heer van Wachene, langs zijn echtgenote, jonkvrouw Maria Lijdekerche, over Jacob van Londerzeele. In 1566 was hij verpacht aan Jan Hoeymaker voor de som van 13 pond groten 's jaars en een viertel tarwe. De Heer was van ouds ook de enige meester van de vis op de Molenbeek, evenals van het water van de beek « tot doen roerene zijner beede meulenen ». Dit gaf aanleiding tot een proces, toen Pieter de Cocq op zijn erf de beek had rechtdoor gedolven en de bocht weggenomen, met het gevolg dat het water sneller afliep en dat de vis geen toevluchtsoorden meer had en werd doorgespoeld. Philip II verplichtte onze Pieter de schade te herstellen en verleende aan de heer een nieuw octrooi van eigendom en voorrecht (1566). Deze molen was dubbel, nl. een olie- en graanmolen. In 1569 in huur gehouden door Simoen Pasman voor 12 pond groten. In 1571 was Joh. de Splijtere eigenaar van de « coorenmeulen ende slachmeulen ».

De Nedermolen was in 1649 verpacht aan Jan van de Vijver. Omstreeks 1800 eigendom van Charles Marie, graaf d'Alegambe te Brussel, in pacht gehouden door Gullielmus Bauts. Eerste kwart van de 19e eeuw aangekocht door de pachter, Martinus Matthijs, die werd opgevolgd door zijn zoon Donaat. Deze verkocht de molen aan Toontje Matthijs, eigenaar van de windmolen op de Kamkouter. Emiel van den Bossche bekwam hem als erfgenaam en verhuurde de molen (omstreeks 1890) aan de familie Boeykens (later mulders te Haaltert), in 1914 aan Jozef Matthijs. Bij overlijden van de eigenaar, burgemeester van den Bossche (1921) werd de molen aangekocht door de Vereniging van Landbouwers, die deze o.m. verhuurde aan Paul Keymeulen (1934-37) en Albert Verbestel (1938-51). In 1951 werd de molen door de Vereniging verkocht en door de eigenaar gesloopt. Op het molenhuis leest men in cijferankers het jaartal 1763.

De beide watermolens te Hofstade bezitten geen spui meer en draai(d)en uitsluitend met electrische drijfkracht.

* * *

Hier volgen enkele bijzonderheden, welke eigenlijk niet op de beek, noch op de daarop bestaande watermolens, maar op personen

en in verband met aangehaalde toestanden terugslaan, nl. de ons bekende bijzonderheden van folkloristische aard, welke wij vanwege bevrienden mochten vernemen. De welwillende lezer(es) gelieve zo vriendelijk te wezen voor wat legende — verdichtsel, feiten met legendarische inslag of toch naar volksfantasie toe verzweven — en waarheid betreft, zelf de lijn te trekken.

Om het anderen na te zeggen — o.a. K. Ter Laan —, beweren wij dat de overleveringen sterker zijn dan de sterkste burcht; zij vergaan niet. Van tegensprekelijke feiten hebben zij geen last. 't Zijn zwervers, in de grond, in alle landen, in alle oorden, steeds dezelfde, wel is waar soms onder veelerlei varianten of fel gewijzigde vervormingen omdolende. Elke legende, elke mythe of volksoverlevering bevat een kiem van waarheid, zoniet berust toch op een daaruit op te diepen zedenles. Wij herinneren ons niet welke Franse schrijver 't heeft gezegd : « La légende, selon la règle, est née de faits réels », bijgevolg, zullen wij zeggen : « est vraie dans ses origines » of nog, bezit een grond van waarheid. Nog immer worden legenden geboren; terecht verklaarde zekere schrijver : « de herinneringen zijn de sprookjes van de ouderling, wiens geest aan 't fantaseren is gegaan ».

De mulders werden steeds, over het algemeen, als rijke lieden aangezien. Wordt iemands fortuin of geldgewin overschat, tot op heden leeft het gezegde, « hij zal daar toch geen meulens van aankopen », nog immer voort.

Het was in de tijd dat de mulders « ketsten », d.w.z. met ezel en kargespan bij de boeren de zakkén graan ophaalden en het gemaal terug thuis brachten. Voor het malen en terugbrengen van het gemaal « schepten » de mulders, t.t.z. wogen zij voor hun moeite een of twee kilogram meel per zak af. Afwegen werd weinig gedaan; met een houten handschup werd gewoonlijk geschept en dat konden de mulders, als zij maar wilden, beslist juist. Doch dat ging nog al dikwijls andersom; vandaar de volksspreuk die zegt dat de mulders dieven zijn, omdat zij vaak maar al « te diep » schepten. Die schup was diep, breed, en werd « schepper » genaamd.

Menigvuldige gezegden bestaan in betrekking tot de mulders en het muldersbedrijf; wij gaan die bij deze gelegenheid onbesproken voorbij.

In de tijd spookte 't in de omgeving van en in « De Rat » (d). De mulder beloofde een kapelletje te bouwen aan de overkant van de weg van de molen en zie, pas was met de bouw van het bedehuis — dat tegenwoordig nog bestaat — een aanvang genomen, of het was met de heksendoenerij gedaan.

De mulder van « De Rat » was — onder Napoleon ? — opgeëist geworden en als soldaat medegevoerd naar Spanje. Vóór zijn vertrek naar de oorlog in Spanje had de mulder zijn geld in een gordelbeurs geborgen en onder een boom begraven. Op de terugtocht huiswaarts ontmoette hij een persoon die met « De Rat » en de omgeving wel bekend scheen; aan deze vroeg hij of het wiel op de beek nog immer bestond. Op het bevestigend antwoord verklaarde de mulder dat, zo lang

het wiel bestond, de molen zou draaien. Behouden bereikte hij zijn thuis.

De hoenders van Engelse Piet (e) werden door een poeldenier — Verbestel van Heldergem — gestolen; Piet schoot de ontvluchtende dief op de openbare weg in de rug, dood, werd diensvolgens rechterlijk vervolgd en veroordeeld tot onderhoud der weduwe en kinderen Verbestel. Anderzijds wordt beweerd dat Piet op zijn hof zelf de dief had dood geschoten, waarna hij het lijk op de openbare weg te vondeling had gedragen.

De overlevering vermeldt dat in lang voorbije tijd in de buurt van de watermolen te Gotegem (f) een kasteel stond, waarvan op het erf van Sooi Sterck (14) nog overblijfselen van grondvesten zouden zijn.

De watermolens met hun omgeving waren bij uitstek plaatsen waar dwaallichtjes ontstonden en allerlei hekserij ten gevolge van de inbeelding van lichtgelovigen werd gefantaseerd; veel historietjes met betrekking tot deze zijn bekend; in de nabijheid dier plaatsen, vaak in de molens zelf kwam heksengespuis samen om Sabbat te vieren en zich aan duivelskunst over te leveren.

In de omgeving van de watermolen te Gotegem werden vaak stalkaarsjes, lustig in de avondschemering dooreendwarrelend, evenals een waterkludde, een zwarte kat of enig ander duivelsjong opgemerkt. In de buurt van de molen, aan de rand van de Blauwbosmeersen werd niet zelden het Duizendponderke gezien, terwijl (Lange) Lijnen, ook (Lange) Lijneman of (Lange) Wapper genaamd, meer bepaaldelijk in of in de omgeving van de Hollestraat — in de buurt — verscheen.

Achter en in de bosschage in de buurt van de watermolen, verkeerden ook heksen, heksenmeesters en ander duivelsgespuis.

Een jongeling van Mere-Holland was soldaat in het leger van Napoleon. Toen dat leger te Leipzig was, werd hij door een medesoldaat, een hem totaal onbekende persoon, aangesproken, die hem vroeg vanwaar hij herkomstig was. De jongeling verklaarde van Mere te zijn. O ja, die gemeente en gans de omtrek waren de vreemdeling volkomen bekend, alsmede veel heksen en tovenaars uit de omtrek die hij met naam en toenaam noemde, aangezien hij volgens zijn zeggen, menig Sabbat op de « Dikke Linde » te Aaigem — niet ver van Gotegem — en in de Blaubossen achter de watermolen, had meegevierd. De heksenmeester wist de Merenaar zoveel bijzonderheden over die plaatsen en mensen mede te delen, zodat deze onmogelijk de gedane mededelingen in twijfel kon trekken.

Veel Merenaren, die vroeger in groot getal voor de seizoenarbeid naar Frankrijk trokken en derhalve « Fransmans » werden genaamd, ontmoetten ginder vaak op het werk andere vreemde mensen, medeseizoenarbeiders, aan welke « De Dikke Linde » te Aaigem en de watermolen te Gotegem goed waren bekend, omdat zij daar als heksen-

(14) O.a. 'een dochter van Sooi wist ons te vertellen, dat wanneer graafwerk op het erf wordt uitgevoerd, nog vaak oude grondvesten worden blootgelegd.

meesters, Duitse Schapers of dergelijken, menig Sabbat hadden meegevierd en zelfs nog meevierden. En menige heks, menig toneenaar uit de omtrek werden ten gevolge van vertrouwelijke mededelingen aan die arbeiders bekend. In een taverne aldaar, waar Merenaren eens een glas dronken, verklaarde de vrouw des huizes, in het bosje achter de molen op Sabbat te zijn geweest.

De molen te Gotegem dankt zijn door de streek verspreide bekendheid op de eerste plaats aan het feit, dat die destijds werd uitgebaat door Melsen (Melchior) De Meyer, een man met gans ongewone lichaamskracht begaafd. Vaak stak Sies (15), zijn broeder, die te Aaigem in de buurt van de molen een grote hoeve uitbaatte — en voor wat reuzenmacht betreft voor Melsen beslist niet moest onder doen — voor de arbeid een handje toe. In de loop der tijden werden alle krachttoeren door beide De Meyer's gepresteerd, aan Melsen toegeschreven. Bijgevolg veroorloven wij ons de meeste dezer, onverschillig of zij door Sies of Melsen gesteld werden, op naam van Melsen in te schakelen.

Melsen was een geleerd man; hij was o.a. te Gijzegem op school geweest. Op rijpere leeftijd week hij uit naar Amerika en overleed te Jeruzalem... Tot in 1858 is de letterkas, waarmede hij in zijn kinderjaren school liep, bij Troches Zeves bewaard gebleven.

De overlevering vermeldt dat Melsen, eerder een beenderige, magere man, maar met zenuwen en spieren als kempen touwtjes dik, een lengte van boven de twee meter bezat: de maat van zijn schoenen (holleblokken ?) bedroeg... 63 (?) cm. (16).

Op een Zondag was een zoon van Sies op de zolder in een koffer aan 't snuffelen en trof daarin een raar boekje aan. Toen hij daarin begon te lezen, geraakte alles in de ganse woning op stelten. Sies kwam haastig thuis en wist natuurlijk wat er was gebeurd. Hij vloog tegen zijn zoon uit, verklaarde dat het onheil erger had kunnen wezen en vermaande hem het kruisteken over het boekje te maken, vooraleer met de lezing een aanvang te nemen, waardoor alle kwaad bezworen ware geweest.

Op een dag was Sies met een vierduimer — een zware wagen met 11,2 cm. breed en 2 cm. dik wielenbeslag — en een koppel sterke paarden naar de putten om een vracht kolen gereden. Toen 't hem ginder van een Waalse voerman en nadien van een bent snoeshanen, het naar zijn goesting 'n beetje te onverdraaglijk werd, leerde hij aan die mannen terdege wat het kostte zich aan een Vlaamse boer te durven vergrijpen.

De Meyer was met een koppel paarden aan 't ploegen op het veld. Een vreemdeling, die de weg naar 't Hof Stoijs te Haaltert vroeg, kwam naar hem toe. De Meyer, met een hand aan de ploegstaart, staakte een ogenblik de arbeid; deed de vreemdeling uiteen langs waar hij gaan moest en wees hem eindelijk het hof Stoijs aan, de arm uitgestrekt, met de ploeg in de hand.

---

(15) Een zoon van Sies overleed als pastoor te Zarlardinge.

(16) Bijgevolg nog heel wat meer dan die van zekere « Monsieur » die een paar nieuwe schoentjes ging aankopen, en toen hem werd gevraagd « Quelle pointure ? » antwoordde : « un petit quarante neuf ! »

Een andere versie luidt dat De Meyer aan 't ploegen was op een zijner velden te Gotegem, toen een inwoner van Ressegem daar voorbijkwam. 't Was jaren geleden dat die man langs Gotegem naar Aalst was gegaan, zodat hij zijn weg niet goed meer kende. Derhalve vroeg hij de ploeger naar de kortste weg. « Zie », antwoordde Melsen, terwijl hij de arm uitstak met de ploeg in de hand, « ginder moet gij uitkomen en dan hebt gij maar altijd recht door te gaan ».

De roem van Melsen's reuzenmacht was tot ver buiten de omgeving der gemeente verspreid. Een variante op beide overleveringen luidt dat die geweldige lichaamskracht insgelijks een reus uit een andere streek ter oren was gekomen. Om zich daarvan te overtuigen, gebeurlijk de mouwen eens op te stropen en zich met Melsen te meten, kwam hij opzettelijk naar Mere. In de buurt van Gotegem aangekomen vroeg hij aan een boer, die op het veld aan het ploegen was, waar De Meyer woonde. De ploegende boer was juist de bedoelde De Meyer. Melsen nam de ploegstaart in de hand, trok de ploeg uit de grond, stak ze vóór zich uit in de richting van de hoeve en antwoordde : « Ginder zie, daar woont De Meyer ». De vreemdeling had genoeg; hij had geen duwer van doen — om 't op zijn Meers te zeggen — draaide de hielen om en keerde zonder meer terug naar van waar hij was gekomen.

Eens dat Melsen van een ronde, met een ezelsvracht op de watermolen was aangekomen en de zakken op de zolder wilde hijsen, had hij vergeten die zakken los te riemen; zakken en ezel (17) werden tegelijk naar boven gehaald !

Sommigen vertellen dat Melsen, hinder voelend wanneer hij de zakken door het zoldergat trok eerst dan tot de bevinding kwam dat hij had vergeten die zakken, op de rug van de ezel vastgeriemd, los te maken; het gat was te nauw om de ezel te kunnen doorhalen... en toch trok hij er hem door !

Anderen zeggen dat het de knecht was die er zijn meester opmerkzaam op maakte dat de zakken niet waren afgeriemd, waarop Melsen antwoordde : « verduiveld, 't is waar ook, 'k had het eens niet opgemerkt », en trok zak en ezel tegelijk door het zolderluik !

Op zekere dag was de vader met zijn zoon aan het boffen. Met een volgeladen kar graan keerden zij naar de molen terug. Onderweg viel een zware zak van de kar af; natuurlijk werd halt gemaakt. Melsen naam de zak van de grond op, zeggende : « Zie, mijn jongen, alzo « deed » ik dat « vroeger », « in mijn tijd », en wierp hem met een brede zwaai terug op zijn plaats. Maar dadelijk daarop sprong de zoon boven op de kar, wierp de zak weerom af, sprong terug op de grond en antwoordde smalend zijn vader : « Zie, Pere, alzo « doe » ik dat, « nu », « in mijn tijd » en wierp de zak alover kar en ezel verder de baan op !

Op een avond terugkerende van Eerdegem (Erondegem) zag Mel-

(17) Voor in de buurt gelegen plaatsen werd meest per (muil)ezel, voor verder afgelegen plaatsen per paard en kar gereden.

sen op 't gehucht « De Drie Dagwand » gekomen de hond Cartouche in vurige schijn door de lucht zweven.

Aan de herberg « De Vlooienzak » te Aaigem waren eens vier mannen zeven zware kopbomen op een wagen aan het laden; de zevende, de zwaarste, kregen zij daar niet op. Melsen, die daar juist voorbijkwam, wierp hem gans alleen boven op al dè andere. Eens zou Melsen met de knecht een partijtje wilgen kopbomen rooien. Nadat de bomen rondom waren afgegracht, werd de dienaar naar de hoeve om het nodige gerief voor het vellen en het opladen der bomen gestuurd. Maar toen deze terug daarmede bij de meester was gekeerd lagen de kopwilgen netjes op de grond; Melsen had ze allemaal « uitgetrokken » !...

Een andere maal dat zijn wagen in de modder vastzat en de paarden hem daar niet konden uittrekken, spande Melsen zich bij en toen ging het als gesmeerd. Nog een andere keer, in een vlaag van wreveligheid, wierp hij zijn paard omver of zijn zware bandhond overheen voorhof en schuur ver weg.

Op zekere dag dat een zoon met een wagen te dicht tegen de muur was gereden, kroop Melsen onder het voertuig, hief dit met de rug op en stelde 't op de gewenste plaats.

Te Ottergem, ter gelegenheid van Ste Apolloniasfeest, kreeg Melsen 't met een bende geweldenaars aan de stok. Een tijdje nadien ontmoette hij een dezer met wien hij om het geval in twist geraakte — de man loochende van de bende deel uitgemaakt te hebben —; Melsen kneep hem een knieschijf af, zodat de man voor de rest van zijn leven gebrekkig bleef.

Op een avond, toen een persoon de Bosstraat te Mere opkwam, bleef hij een poos met de ellebogen op het muurtje der brug van de beek aan Mulderkens (De Graeve Brs & Z.) (h) staan. Plots dook een wondermooie vrouw tot ten halve het lichaam uit het water op, keek de man verlokkelijk aan en nodigde hem uit zich een wijl aan de rand van het bosje nevens de beek, aan haar zijde te gaan nedervlijen. Na een korte aarzeling stemde de man, overwonnen, toe en nam met haar op een fluwelen kussen plaats. Maar plots stortte de nixie — een vrouwelijke watergeest — zich schaterlachend in het water der beek terug; 't fluwelen kussen was veranderd in... een doornbos !...

In de buurt van Mulderkens molen bevond zich voorheen, midden op de koer van het voormalig hofstedeke van Van Geemens (De Troyer Remi), destijds bewoond door Pier-Jan De Rijck, de overgrootvader van Pie Sjampetters Jef, een fonteintje, waarin vaak een waternekker verkeerde. Op een dag dat Bertine, Pier-Jan's zuster, deze ging roepen om samen naar de garenmarkt te Aalst te gaan, beleefden zij aan die kwelduivel een zonderlinge grap. Toen Bertine de kludde, die zij voor haar broeder had aangezien die zich in 't water van 't putteken 't aangezicht aan 't wassen was aansprak, schoot de schelm in een onbarmhartige schaterlach, pletste de handen een paar

maal in malkaar en stortte zich, 't hoofd voorover gebogen, in 't water van 't putteken. Bertine uitte een schrille kreet. Toen verscheen een grote, rosharige kater, die beide mensen in huis volgde, hen poogde schrik aan te jagen. Maar Pier-Jan voelde geen schrik; hij greep een riek en dreigde de duvel de tanden van zijn wapen door de dikke, ruige buik te steken, waarop het lelijke beest verdween.

Naar het schijnt verwierf de watermolen van Van der Biest te Erpe (i) een zekere vermaardheid naar aanleiding van het « smokkelmalen » gedurende « De Tijd van de Hollander » — 1815-1830 —, toen een belasting op het gemaal werd ingevoerd: 's Avonds en bij ontij togen de mensen langs kronkelende padjes, doorheen weiden en over dik en dun naar de molen om er hun graan te laten malen.

Achter de Onegemmolen (j) ligt een uitgestrekte weide, de Onegemmeers, ± 70 hectaren groot. Langs de beek stonden knotwilgen, waar 's nachts de heksen verzamelden, om dan samen hun heksendansen in de weide te dansen. Nog immer treft men daar kringen met vergeeld gras aan, verschroeid door de heksenvoeten. Wie daar 's avonds bij dikke mist door moet, loopt gevaar door de alf(elven) misleid te worden en doolt de ganse nacht rond zonder de uitrede te vinden.

Vien Goeman, een negentigjarige († 1913) vertelde heel ernstig : Ik ging eens beewegen naar Sinter Nelle (Sinte Renelde) in Henegouwen, en na mijn devotie voor de heilige, at ik mijn boterhammen op in een herberg. De bazin, nieuwsgierig als alle vrouwen, vroeg mij van waar ik was. Toen zij de naam Erpe hoorde sprak zij van de knotwilgen langs de Onegemmeers, waar zij zoveel plezier had beleefd. Ik ging naar huis, mijn beeweg deugde niet; ik moest terug, maar ging bij die bazin — toverheks — niet meer binnen.

Op de Baardebrug (landnaam), begin van de Pennebaan in de buurt van de Overmolen (k), werd in 1723 een Merenaar vermoord. Het boetekruis, gekapt uit steen van de streek, opgericht ter nagedachtenis van de vermoorde, staat er nog. De vermoedelijke, oorspronkelijke tekst op het kruis — ten dele onleesbaar — kon, met wat in het archief van de burgerstand te Mere en te Hofstade te vinden is, met schier volledige zekerheid worden hersamengesteld, als volgt (18) : « Hier is veromgelukt op den 7en Mey 1723 Carolus Emanuel van Landuyt, 7e Sone, geboortig van... eich van Meire, waervan peter is geweest syne hoocheyt de keurvorst van Beyeren en meter de graevin van Aerenberg, prinses van Eggemont ».

Te Mere in het doopregister staat op 16 September 1698 : « Baptizatus est Carolus Emanuel de Marie Theresie, filius legitimus Adriani de Landuyt et Johanne de Haelbroeck, susceperunt D. Joannes Gondel, nomine suae Celsitudinis electoris et ducius utriusque Bavariae, Maximiliani Emmanuelis et SS. D^lla Theresia van der Vaeren, nomine

(18) Cfr. J. DE BROUWER : blz. 87, **Toponymie van Hofstade**, nr 414 bis.

D. Marie Theresie née principesse d'Arenberch, Duariae et comtesse d'Egmont » (19).

In betrekking tot de doop van Carolus Eman, stellen wij de vraag of de familie Van Landuyt in zo'n hoog aanzien stond, zodat edelen het peter- en meterschap waarnamen, of was dit slechts een formaliteit, een toenmalig gebruik, evenals dit ook ten huidigen dage bestaat dat de koning het peterschap van een zevende zoontje, de koningin het meterschap over een zevende dochtertje waarneemt.

In het overlijdensregister te Hofstade schreef de pastoor : « 7 May 1722 sepultus est Carolus Emanuel Van Landuyt, occisus in hac parochia ».

Uit de overlijdensakte blijkt dus dat Carolus Emanuël niet verongelukte, maar werd vermoord. Volgens de overlevering werd hij door zijn makker, die door hem was « afgevrijd », langs de eenzame weg gedood.

In een eiken balk van de maalderij staat het jaartal 1723, het jaar van de moord op Van Landuyt, ingebeiteld. — Op het woonhuis treffen wij, natuurlijk niet in verband tot de moord, in Romeinse cijferankers, het jaartal MDCCCXVI aan.

Van Landuyt werd vermoord naar aanleiding van een « lief » en een « taart » !... Te Oudegem (?) vreet hij een meisje dat buiten zijn weten er een tweede vrijer op nahield, die zij meer dan hem lief had. Eens had hij haar met een taart begiftigd. Op een dag dat hij haar bezoek bracht, ontmoette hij zijn tegenvrijer die hem sarrend naar het hoofd slingerde dat hij — Van Landuyt — de taart present had gedaan doch dat hij — de tegenvrijer — met het meisje de taart had opgeëten. Gedurende de hoog oplopende twist die volgde werd Van Landuyt door zijn mededinger gedood. Wel eens wordt beweerd dat de tegenvrijer ook een Merenaar was en dat beide mannen samen te paard naar Oudegem waren gegaan. In betrekking tot de moordenaar schijnen geen meer uitvoerige inlichtingen bekend te wezen.

In 1780 werd in de Overmolen een dief, nl. Pieter van de Voorde van Erpe, verrast en gedood.

* * *

De lezer zal tot het besluit zijn gekomen dat wij menig vraagteken onbeantwoord hebben gelaten. Het was voor ons een pogen enkele folkloristische en historische bizonderheden uit de vergetelheid op te diepen en voor de toekomst te bewaren. De gegevens zijn zeker voor aanvulling vatbaar. Dankbaar wordt wat ook in dien zin te gemoet gezien en aanvaard.

MERE. *Aloïs Suys.*

---

(19). In benaderend vrije vertaling omgezet :
16 September 1698 werd gedoopt Carolus Emmanuel van Maria Theresia, wettige zoon van Adriaan Van Landuyt en Johanna Van Haelbroeck. Namen het peterschap waar : Johannes Gondel in naam van zijn koninklijke hoogheid de keurvorst en hertog van beide Beieren Maximiliaan Emmanuel en Theresia Van der Vaeren in naam van Mevr. Maria Theresia, geb. Princes van Aerenberg, douairière, (weduwe en) gravin van Egmont.

Toponymische Etymologieën in en om het Land van Aalst

Aspelare : 1118 **Hasplar,** 1165 **Asplar.** Germ. *aspô-* f. « esp » + *hlaêri-* n. « bosachtig moerassig terrein ».

Berchem : 1119, copie midden 13e e. **Bernis.** Germ. *birnja-* n., collectief bij *birni-* m. « beer, op beer gelijkende modder ». Te Berchem is geen berg.

Hemelveerdegem : kort vóór 1015, copie 16e e. **Hermefredegim,** 1108 **Imelfredingem.** Germ. *Irminfrithinga haim* « woonplaats van de lieden van Germ. *Irminfrith* » (*irmina-* « groot » + *frithu-* m. « vrede »).

Hundelgem : 1295 **Hundelghem.** Germ. *Hundilinga haim* « woonplaats van de lieden van Germ. *Hundilo* ».

Kwaremont : 1126, copie midden 13e e. **de Quadromonte.** Romaans *quadrus mons* « vierkantige berg ».

Oombergen : 1119 **Humberges.** Germ. *hunu-* « honigkleurig » + *berga-* m. « berg ».

Orroir : 1182, copie midden 13e e. **Oreoir.** Romaans *oratorium* « bidplaats ».

Rozebeke : 1108 **Rosbecca.** Germ. *rausa-* n. « riet » + *baki-* m. « beek ».

Semmerzake : 815, copie 941 **Cimbarsaca.** Gallo-rom. *Kimbraziacum* « toebehorend aan de Kimber(s) ». Cf. *Himmersyssel,* het Deense vaderland van de Kimbers.

Sint-Blasius-Boekel : 1148, copie begin 13e e. **Bocla sancti Bauonis.** Germ. *bôkô-* f. « beuk » + *lauha-* n. « bosje op zandige hoogte ».

Volkegem : 1110, copie begin 13e e. **Folkengem.** Germ. *Fulkinga haim* « woonplaats van de lieden van germ. *Fulko* ».

Vloerzegem : 1148 **Florsengem.** Germ. *Flôrtsinga haim* « woonplaats van de lieden van Germ. *Flôrtso* ».

Voorde : 1201 **Vorde.** Germ. *furdu-* m. « doorwaadbare plaats in een beek ».

Woubrechtegem : 1122 **Woubrechtengem.** Germ. *Waldaberhtinga haim* « woonplaats van de lieden van Germ. *Waldaberht* » (*walda-* m. « heerser » + *berhta-* « schitterend »).

Zarlardinge : 868, copie 18e e. **Saroldingas.** Germ. *Saruwaldingas* « de lieden van Germ. *Saruwald* » (*sarwa-* n. « wapenrusting » + *walda-* m. « heerser »).

Zegelsem : 866, copie 18e e. **Sigulfi villa.** Germ. *Siguwulfas haim* « woning van Germ. *Siguwulf* » (*sigu-* m. « zege » + *wulfa-* m. « wolf »).

Zonnegem : 1173, copie eind 13e e. **Sonneghem.** Germ. *Sunninga haim* « woonplaats van de lieden van Germ. *Sunno* ».

Zottegem : 1088 **Sottengem.** Germ. *Sutinga haim* « woonplaats van de lieden van Germ. *Suto* ».

GENT. *Dr M. Gysseling.*

De Organisatie van een oud Renteboek (1511)

Bij het napluizen van oude documenten, zowel van registers als van bezegelde bescheiden, treft men nu en dan belangwekkende details aan, zij het dan ook vaak fragmentarisch en sporadisch, die een licht werpen op het Middeleeuwse schriftwezen, zijn organisatie, zijn methode, zijn juridische geplogenheden en dies meer. Zo b.v. vonden we in het *signum* van een 14e eeuwse notariële oorkonde *(publicum instrumentum)* de manier afgebeeld, waarop de schrijvende hand de pen vasthield. Elders troffen we interessante termen aan, waarmede de verschillende onderdelen van een register worden genoemd. Ergens anders zijn het dan weer technische woorden in verband met de zegelkunde of de oorkondenleer, of het gaat er over de zeer ingewikkelde juridische procedure, die gevolgd wordt, ingeval door brand of anderszins een bezegeld charter of een chirograaf verloren geraakt en door een ander charter moet worden vervangen. In hoeverre zijn in dat geval de renteboeken of eventueel de schepenboeken getuigen voor de authenticiteit van de vroegere rechtshandeling ?

Vaak maken we kennis met de *cadessen*, de potsierlijke en fantastische mensentronies, waarmede de scribenten hun kapitalen versieren. Soms doen leuke *probationes pennae, in dorso* door een of andere *scribarius* op een charter gemaakt, ons even glimlachen. Zinnen als *Omnis homo primum proponit nobile vinum* of : *Ene Lise ende ene Trise souden tErdenborch wert gaen,* die wij meer dan eens herhaald op de rugzijde van een Geraardsbergs charter uit de 14e eeuw aantroffen (1), laten misschien wel doorschemeren, dat de *scribarius*, te midden van de saaie beslommering van het-steeds-maar-dezelfde-tekst-schrijven, (soms tot vijfmaal toe bij de chirograaf), instinctmatig, nadat hij zijn nieuwe pen had versneden, de fuif van de vorige dag in de vorm van de « nobele wijn » en een « out liedekin » neerzweven liet op het stramme perkament.

De hulpwetenschappen der historie, zoals de diplomatiek en sphragistiek, de paleographie en de handschriftenkunde houden er aan — ten minste er bestaat een streven in die richting — zoveel mogelijk de Middeleeuwse terminologie te bewaren bij de beschrijving van oude bescheiden. Zo spreekt men b.v. het liefst van *enkele* of *dubbele staarten* (in plaats van : enkele of dubbele strookjes perkament), van de plica of de plooi van de bezegelde oorkonde. En waarom niet liever een « doorstoken charter » in plaats van een transfix of een getransfigeerd charter, vermits deze term in Mndl. bescheiden zo vaak voorkomt ?

We zouden deze opsomming nog kunnen vermeerderen met talloze andere voorbeelden.

Eén willen we hier nog wat nader bekijken, omdat het werkelijk een *curiosum* is, dat men bijna nooit aantreft. We bedoelen hier een renteboek van de kerk van Elene (1511) (2).

(1) R.A. Gent, Fonds : Hospitaal van Geraardsbergen.

(2) R.A. Gent : Fonds Leeuwergem en Elene, nr 69.
Mij bereidwillig medegedeeld door de heer J. de Beer, conservator van het Sterckxhofmuseum te Deurne, waarvoor ik hem mijn dank betuig.

Het *prohemium* van dit register op f° 2 luidt :

Dit sijn de erfelike Renten in pe(n)nincrenten wasse olye(n) en(de) winne. mids de(n) ervachtichede(n) heeltwinnijnghen ende thienden.

Toebehorende der helegher kerken van Elene. vernieut te kerssavonde Jnt iaer ons heeren alsmen screef Dusentich vijfhondert en(de) elleve. Ghelijc als hier naer volgt.

Het renteboek bevat dus buiten de renten, betaalbaar in geldspeciën (pennincrenten), ook nog de renten *in natura* : was, olie en wijn. Deze soort rente in natura komt eerder zelden voor (3). Wel typisch, dat de kerk van Elene zich aldus gedeeltelijk liet betalen met drie producten in natura, die voor de kerk wel onmisbaar waren !

Op f° 1 vinden we een gebruiksaanwijzing van het renteboek vermeld. Vroeger immers heerste het gebruik — aldus de inleidende nota — bij iedere renteplichtige van de kerk te Elene in het renteboek vóór de desbetreffende post *in margine* een *O* te plaatsen. De nota zegt, dat dit niet goed is, vermits men dan ieder jaar steeds dit teken *uut ende inscrabben moet ende men verderfter de bouken met.*

Verder wordt verklaard, dat van de volgende Kerstavond 1511 af, bij ieder artikel, na het innen van de rente een *a* zal worden geplaatst, het volgend jaar een *b* en zo verder van jaar tot jaar. Dit gebeurt in navolging van de renteboeken van de heer van den lande, de heer van Leeuwergem. Inderdaad een renteboek (4) van deze heer (a° 1466) vertoont *in margine* volgend schema :

a b c
a b c d e f g h i k l m
a b c d e f g h i k
l m n o p q r s

Deze merktekentjes moeten aangebracht worden in het renteboek van Elene *met cleinen magheren letterkins, niet grof.* Bij elke rentepost moest deze serie letters driemaal worden herhaald. Aangezien voor ieder rijtje 22 letters van het alphabet in aanmerking mogen komen, kan men aldus voor een periode van 66 jaar de betaling der renten, jaar voor jaar aantekenen.

Verder wordt gezegd welke letters of lettertypen niet of wel mogen gebruikt worden b.v. slechts één type van *a*. De *n* mag niet worden gebruikt : *men mochter bi frauden* (bedrog) *een puntkin* (stip) *an setten, so sout een m sijn !* Eén type van *s* mag gebruikt worden en éénmaal *v*, het letterteken zo voor onze *v* als voor onze *u*.

De nota sluit met een *exempel om* (= voor) *leeke simpel lieden, die men somtijts an dofficie* (aan het werk) *set, hoe si den ab vervolghen sullen, want den gheleerden eyst clein conste ! :*

a b c d e f g h i k l m o p q r s t v x y z.

---

(3) Over de wasrente leze men :
Holland (W.) : Die Wachszinsigkeit am untern Niederrhein besonders im Stift Xanten [Münstersche Beiträge zur Geschichtsforschung, Heft 32/33, (Neue Folge)], Münster, 1914.

(4) R.A. Gent : Leeuwergem en Elene, nr 17.
(in fine) : *auden rente bouck van de heerlijcheijt van leeuwerghem ende elene. Mi° lxvj°.* Het prohemium op f° 1 is verloren gegaan.

Als de 66 jaar om zijn, dan mag men, aldus het renteboek, de tekst *raseren* en zo kan, theoretisch althans, het renteboek weer voor een tweede periode van andermaal 66 jaar dienen. Eerst moet echter het *prohemium* geraseerd worden en een nieuw gemaakt.

Er hoeft wel niet gezegd te worden, dat het registertje van perkament is. Het renteboekje zelf vertoont deze letterseries niet, hoewel op een paar plaatsen rasuren voorkomen vóór de renteposten. Vermoedelijk hebben we hier te doen met een liggertje en werden er afschriften gemaakt, die dan als gebruiksexemplaar konden dienst doen.

Deze methode van raseren is ook wel mede de oorzaak, dat in de 14e en 15e eeuw, tal van renteboeken uit perkament bestaan in plaats van uit het zoveel goedkopere papier.

We menen niet te moeten bewijzen, dat het systeem zelf, dat bij de aantekening van de betaalde cijnzen wordt gebruikt, van groot belang is voor de lezer zelf. Immers hierdoor kan hij te weten komen, hoelang een bepaald renteboek in gebruik bleef. Hij kan eventueel met behulp hiervan de interpolaties dateren, die nieuwe toponiemen of anthroponiemen kunnen bevatten. Hij kan ten slotte ook uitmaken, of in een serie renteboeken van een bepaalde instelling, lacunes zijn ontstaan door het verloren gaan van één of ander renteboek.

TEKST.

Item men sal van nv voort an niet meer uzeren voort te stellene metter O / want dat niet geut (a) en es / mids datmen altoos vut en(de) in scrabben moet en(de) men verderfter de bouke(en) met. Maar om alle sekerheyt wille alle die den kerssavont xv hondert elleve betalen sullen / salmen vp elc artikele stellen de a. En(de) also voort van Jare te Jaren vervolghen(de) den abc continuerende ghelijc de he(er)e vanden lande. met cleine(n) maghere(n) letterkins niet grof. so sullen vp elc point wel :iij· ab staen. dat sal bedraghen omtrent :lxvj· iaer men set maer een a· gheen n. me(n) mochter bi frauden een puntkin an setten so sout eem (sic) (b) m sij(n) · een s noch (c) maer een v (d) C. (e) Exempel om leeke simpel lieden dieme(n) somtijts an dofficie set · hoe si den ab vervolghen sullen want den gheleerden eyst clein conste

a b c d e f g h i k l m o p q r s t v x y z.

En(de) dan thende vand(en) lxvj Jaren so machmen dat Raseren eyst p(ro)fijt alle ab / en(de) maken voren en (sic) nieu p(ro)hemium

Ghescreven zj (f) in Lauwe 1511.

BRASSCHAAT. *J. van Cleemput.*

(a) goed.
(b) Dittographie (onder invloed van de volgende m) voor *een*.
(c) Eén der twee s-typen mag worden gebruikt.
(d) Slechts één *v*.
(e) Het paragraafteken.
(f) Een secretarieel teken ?

HET KOLLEGIAAL KAPITTEL TE HAALTERT

1046-1495 (Vervolg)

3. Moeilijkheden en allerlei schikkingen.

a. *Vermindering der inkomsten en vermeerdering der lasten.*

Reeds waar het ging over de bedelingen aan de in het kooroffi-cie aanwezige kanunniken, werd voorbehoud gemaakt en gewezen op een mogelijk te kort. Vooral de oorlogen, evenals de speciale belastingen in deze omstandigheden geëist, waren hierbij niet zonder nadelige gevolgen.

Uit een stuk van 20 December 1388 (175) vernemen wij dat de deken en het kapittel van Haaltert de erfelijke rente op de stede van Egidius van Erchem met ongeveer de helft verminderden, en dit voor een termijn van 18 jaar. Het was een erfelijke rente van 64 schellingen parisis, maar gezien het hof werd verwoest ten gevolge van de oorlog — « sinds den jammerleken orloghe van Vlaenderen altemale onthuust » — en de pachter de verplichting opnam « de voorseyde stede widder te husene », zag hij zijn rente herleid tot 36 schell. par. per jaar.

Wanneer het kapittel in 1455 (176) een rente afsloot, wees men op de noodzakelijkheid hiertoe, in het feit « der bedroevende beroeringen van de oorlogen op het grondgebied van Vlaenderen, waardoor de velden van het kapittel drie jaar onbebouwd en verlaten » waren. Ook de vooruitzichten voor de 4 à 5 volgende jaren werden somber genoemd.

Naast de gedurige oorlogen, brachten ook de speciale belastingen groot verlies mee voor het kapittel. Zo werden de deken en het kapittel van Haaltert, in 1436, aangeslagen voor 110 pond parisis, in de bizondere oorlogsbelasting door Filip de Goede, hertog van Boergondië, opgelegd aan de abdijen, kloosters en kapittels in « Flandria flamingante » (177).

Een vonnis van de Raad van Vlaanderen herkende, op 12 Maart 1442, het recht van de stad Aalst accijnsrechten te heffen op bier en wijn binnen de heerlijkheid van Haaltert. Ook de deken en het kapittel van dit dorp waren aan deze verplichting onderworpen. De stad had in 1414 dit voorrecht voor het eerst verkregen van hertog Jan, dit voor de duur van tien jaar, in ruil van 800 nobels, betaald om de onkosten te dekken van zijn veldtocht in het Luikse. Reeds in 1418 en in 1421 waren de inwoners van Haaltert, zoals

(175) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 15.
(176) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 28.
(177) Statutenboek, blz. 99 r., 100 v.

trouwens al deze die woonden binnen een mijl afstand van de stad, bij uitspraak van de Raad van Vlaanderen schuldig verklaard tot het betalen der accijnsrechten. De betwisting omtrent de geldigheid van deze maatregel bleef evenwel voortduren, spijts de veroordeling van brouwer Geraard Mathijs, tot wanneer op 7 Mei 1439 de stad Aalst bij « opene lettren van commissien » van de hertog verbod kreeg nog accijnzen te heffen binnen Haaltert. Bij beslissing van de Raad van Vlaanderen werd deze uitspraak vernietigd in 1442. En voortaan was ook de « deken ende het capitle van Haeltert », al waren zij nog « bi rechte vrij assise te betaelne ende ooc van allen andere servituten, ende hadde menichwaerf wijn ghehadt in huer kelnaers ende dit verteert ende ghedispenseirt ende ooc vercocht allen lieden, vrij ende onghehouden van assisen oft ander tribuut oft exactie der af te ghevene den vors. stede van Aelst... » (178).

Ook deze bepaling zou een beperking stellen aan de inkomsten van het kapittel en nieuwe uitgaven meebrengen. De ontslaging van accijnsrechten zal trouwens een van de privilegies zijn welke het kapittel verkreeg — maar dat achteraf nog vele betwistingen zou meebrengen — bij de overbrenging naar Aalst.

b. *Regeling bij het afsterven van een kanunnik.*

Een oorkonde van 1264 (178bis), waarbij de bisschop van Kamerijk zijn goedkeuring hechtte aan een voorstel van J(oannes), deken van het kapittel, en van de leden ervan. Dit voorstel werd gedaan in Januari 1263. Hierin wezen de kanunniken op een zeer oud gebruik — « a tempore a quo nulla extat memoria antequam decanus in dicta ecclesia nostra instituetur » —, dat terugging tot de tijd toen het kapittel nog onder het gezag stond van een proost. Deze gewoonte, die onder het bestuur der dekens in ere bleef, bestond er in, « dat wanneer een lid van het kapittel in de loop van het jaar kwam te overlijden, al zijn roerende goederen, landbouwvruchten en prebenden tot de daarop volgende maand Augustus, samen met de inkomsten van zijn volledige prebende gedurende het jaar volgende op zijn overlijden, zo het ging om een residerend kanunnik of een die studeerde aan de universiteit, eerst en vooral zouden dienen tot afbetaling van zijn schulden en verder tot betaling van legaten, zo hij er schonk; zo het om een niet-residerend kanunnik ging, dan kwamen bovengenoemde goederen tot Augustus in aanmerking voor de schulden en voor de legaten. Indien de inkomsten van beide kategorieën, deze beschikkingen overtroffen, dan stond het deken en het kapittel vrij deze aan te wenden tot het algemeen nut van de kerk van Haaltert ».

Het slot van dit schrijven was dus vooral voor de kerk van

---

(178) Boek met den haire (15e E.), f° 28 r. - 31 v. (Sa. Aalst). — In de uitgave van O. REYNTENS, blz. 71 v.

(178 bis) Vermoedelijk nr 7 dat in het kataloog van het dek. arch. te Aalst voorkomt, maar verdwenen is. Werd opgenomen door Fr. DE POTTER en BROECKAERT, in **Geschiedenis van de Stad Aalst,** III, blz. 448. 449.

belang. Voor een residerend kanunnik mocht zij een volledig jaar beschikken over de prebende, tot algemeen nut. Dit naar aloud gebruik.

c. *Bepalingen nopens de verpachting van prebendegoederen.*

Het generaal kapittel, ten jare 1371, op de Vrijdag na het feest van S. Marcus in de kerk te Haaltert gehouden onder het voorzitterschap van deken Daniel, bepaalde (179) dat de prebendegoederen niet mochten verpacht worden, tenzij mits toestemming van het kapittel (180), dat hiertoe aan de pachters de nodige brieven bezorgde. De verpachtingsduur mocht slechts een termijn van zes jaar bedragen. Elke verpachting voor een langere tijd was ongeldig en zonder waarde. De pachters waren verplicht de pacht een volledige termijn te houden.

De nieuwe statuten zouden de termijn van verpachting van zes op negen jaar brengen (a° 1477).

d. *Schikkingen omtrent de gebouwen, eigendom der kanunniken.*

Op de vergadering van het algemeen kapittel in de S. Goriks-kollegiale te Haaltert, op het Geboortefeest van S. Jan-Baptist, in 1308 (181), werd door de deken en het kapittel een eenparige beslissing getroffen, omtrent de huizen en gebouwen opgericht of die later nog zouden worden opgericht, hetzij persoonlijk, hetzij uit het fonds der prebenden, en waarover tot nog toe niets met zekerheid was bepaald. Er werd beslist dat ieder der aanwezige kanunniken, zowel gedurende zijn leven als bij zijn dood over genoemde gebouwen tot een waarde van 3 delen (op de 4) of over de 3/4 der waarde mocht beschikken en schenken onder levenden of bij legaat in uiterste wilsbeschikking. De waardeberekening zou gedaan worden door twee kanunniken en andere hiertoe geschikte personen. Dit had tot gevolg, dat de kanunniken, opvolgend in de prebende waarop genoemde gebouwen waren gevestigd, deze dienden te aanvaarden met de last er aan verbonden. Werden omtrent deze gebouwen geen schikkingen getroffen, dan ontving het kapittel de drie delen in gemeenschappelijk gebruik. Het vierde deel van deze huizen en gebouwen kwam steeds ten goede aan de kanunnik-opvolger.

e. *Statuut nopens het « congrua pars » van de pastoor.*

Wat reeds in 1250 ten voordele van de pastoor werd bepaald,

---

(179) Statutenboek, blz. 7 r., v.

(180) « ... nullo modo ad firmam seu censam ponantur, nec poni neque dari possunt nisi de consensu et bona deliberatione nostrorum, decani et capituli Haltrensis, quod super et de hujusmodi ratione facienda censitores a nobis decano et capitulo predictis sub sigillis nostris litteras habeant et recipiant testimoniales, hujusmodi censi faciendi, termino ultra sex annos... non duraturo » (Statutenboek, blz. 7 r.).

(181) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 9.

in het vooruitzicht dat in een benefitium zou worden voorzien, werd, op de vigiliedag van S. Mattheus in 1330, door een kontraktueel akkoord tussen het kapittel en de pastoor, vastgelegd en uitgebreid, en op de vooravond van het feest van S. Lucas, in 1333, door de bisschop (182) van Kamerijk goedgekeurd en bekrachtigd (183). Om met elkaar in vrede te leven, was men wederzijds bereid al wat tweedracht zou kunnen veroorzaken hebben, uit de weg te ruimen. Een twistpunt, nl. het « portio curati » of de aan de pastoor te betalen onderhoudskosten, stond een goede verstandhouding in de weg. Door deze overeenkomst werd dit voor de toekomst uitgeschakeld.

Aan de zielzorger — pastoor Guillermus en zijn opvolgers — bleven toegewezen 32 sesters graan, bestaande uit 8 sesters tarwe, 8 sesters rogge, 8 sesters gerst en 8 seters haver. Daarbij kwamen nog 8 mandellen stro, twee van ieder soort. Verder de vierde schoof op een stuk land van ongeveer 10 dagwanden, gelegen te Haaltert. Elke dag zes deniers parisis van de dagelijkse bedelingen, waarop hij recht had volgens een vroeger getroffen beslissing. Eveneens, op gelijke voet als de kanunniken, zijn aandeel in de jaargetijden (184).

Het kapittel beloofde deze verplichtingen na te komen, de pastoor zag af van verdere eisen en de bisschop betuigde er zijn gevraagde instemming mee! De zegels van de drie betrokken partijen werden aan dit stuk gehecht.

f. *Vergroting en herstellingswerken aan de kerk.*

De kollegiale kerk van Haaltert behoorde tot de Vroeg-Gothische stijl. Zij onderging talrijke verbouwingen, vooral in het midden der 15e eeuw en in 1841, wanneer de kerk merkelijk werd vergroot. Op 9 Februari 1869, door de bliksem getroffen, brandde ze uit en werd gesloopt.

In deze bijdrage gaat onze belangstelling naar de verbouwingswerken midden de 15e eeuw.

Het kapittel had 50 gouden « ruiters » (185) nodig « tot de bouw van koor en kerk en tot het herstel van de daken en de muren ». Deze som werd betaald uit eigen fondsen en door belasting van de kerkgoederen, maar gezien de kerkgronden « door de bedroevende beroeringen van de oorlogen op het grondgebied van Vlaanderen », gedurende drie jaar onbebouwd, verlaten en zonder vruchten waren geweest, geraakte men onmogelijk uit het slop met de schulden.

Hierom, om aan de schuldeisers te voldoen, en gezien de voor-

(182) In de tekst komt als bisschop voor Petrus, al was Guido III van Boulogne bisschop van Kamerijk van 1324 tot 1336.

(183) Statutenboek, blz. 6 r. - 7 r.

(184) « Item portionem in obitilem, sicut unus canonicus nostrae ecclesiae percipere consuevit ». In het woordenboek van du Cange komt dit woord niet voor; wij menen dat het best wordt vertaald door « jaargetijde ».

(185) « 50 equites » = 50 gouden deniers, met het beeld van een ruiter er op.

uitzichten voor de 4, 5 volgende jaren somber waren, oordeelde het kapittel dat de beste oplossing lag in het afsluiten van een levensrente (186). Daartoe verleende het, op 30 April 1455, aan Petrus van Tielt (vermoedelijk een der schuldeisers) en aan Jan Roghe, voor hun leven, een rente van 12 pond par. Vlaamse munt, telken jare te betalen, in twee betalingen, op 1 November en 1 Mei. Deze rente werd bezet op 9 bunder kerkland op de Kruiskouter.

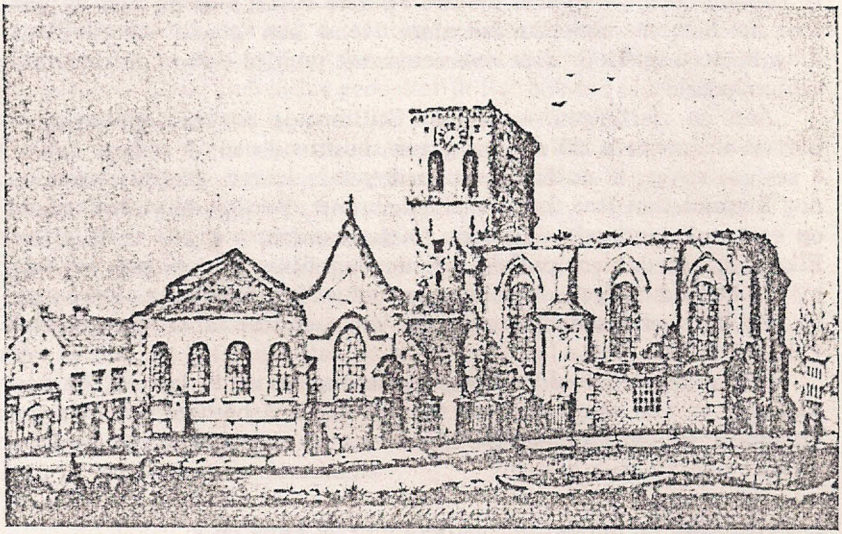

Puin der afgebrande kerk (1869).

Deze verrichting bracht zeker niet de verwachte oplossing, want op 25 Juli 1469 (187) verkocht het kapittel 9 bunder land voor 108 ponden parisis, gezien zij het koor schoon hadden doen heropbouwen — « satis eleganter erigi fecissemus » — en bij de opbouw en versiering uit de kas van de kerk, aan het materiaal en de arbeiders, 50 « ruiters » hadden betaald.

Daarbij werd de opbouw van een kapel ter ere van O.L. Vrouw, langs de Noordzijde van de kerk, « satis sumptuose inchoata, nogal groots aangestoken » en men wenste de kapel op te bouwen tot de hoogte van het koor en te bedekken met eenzelfde schoon dak als het koor en de kerk. Maar er was geen geld meer beschikbaar, al moest er volgens de overeenkomst betaald worden.

Om de moeilijkheden te voorkomen verkocht het kapittel een partij land op de Kruiskouter, aan Willem 't Swinne, priester, kapelaan van S. Adriaan's altaar in de Kapellekerk te Brussel, en zijn zuster Kristina, jaarlijks te betalen in twee keren, nl. op 1 Februari en 1 Augustus, en zo van jaar tot jaar, 12 pond parisis, tot de som van 108 pond parisis.

---

(186) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 28.
(187) Copie bewaard in het parochiaal archief te Haaltert.

Met deze som voorzag men de afbouw van de kapel.

Bovenstaande kontrakt kreeg slechts uitwerking, mits de goedkeuring van de bisschop van Kamerijk.

g. *Moeilijkheden bij een benoeming.*

Steven de Bruwere werd in 1464 tot deken van het S. Gorikskapittel benoemd. De andere leden van deze instelling kwamen hiertegen in opstand en weigerden hem de investituur. Hierop volgden de kerkelijke straffen en vanwege de gestraften een beroep op het wereldlijk gezag. Een verweerschrift van 19 bladzijden (188), in het latijn gesteld, werd vanwege het kapittel gericht aan de raad van de hertog van Boergondië. Het was een uiteenzetting tegen de voorstelling der feiten, zoals zij door Simon van Vlassenbroec, namens de deken werden gedaan.

Bij de uiteenzetting van het kapittel krijgt men de indruk dat het bij deze benoeming niet zoveel gaat om het dekenaat, als wel om de tweede prebende, die door Steven de Bruwere om die reden werd opgeëist. De deken vorderde de prebende op van het Hameriksveld, alhoewel hij reeds in het bezit was van de prebende van Eekhout. De deken steunde zijn eis op het feit, dat ook zijn voorganger Galterus Fabri hiervan in het bezit was.

Het kapittel beweerde dat niemand, zonder pauselijke dispensatie, twee beneficieën in dezelfde kerk mocht bezitten.

De kerkelijke straffen onderdrukten spoedig deze tegenstand. Er bleef aan de weerspannige kanunniken, Godfried de Grave, Jan Clericus, Joos de Bo(e)st, Daniel van Doorent, en Jacob van Zuerendriessche slechts over zich te onderwerpen. Waarschijnlijk werd deze onderwerping gevraagd door bemiddeling van de pastoor van Haaltert.

Uit de bulle van paus Pius II, van 25 Februari 1464 (189), vernemen wij dat de kanunniken geweigerd hadden, de door bemiddeling van Bernardus de Bostho, apostolisch afgevaardigde, gestuurde benoemingsbrieven van de H. Stoel, af te kondigen. Om van de daaruit volgende kerkelijke straffen ontslagen te worden, deden zij beroep op de bemiddeling van Henricus Borman, deken van het S. Maartenskapittel te Luik, die de paus het verzoek richtte de kanunniken van de opgelopen censuren te ontslaan.

Livien van de Nortgate, pastoor van Haaltert, bekwam de vereiste toelating de kanunniken van de excommunicatie en andere kerkelijke censuren te ontslaan en werd belast de hiertoe nodige formaliteiten te vervullen. De opstandige kanunniken werden verplicht, eerst gezamenlijk, daarna ieder afzonderlijk, hun instemming te betuigen met de tekst door de pastoor voorgedragen; hierop moesten zij, staande vóór het H. Evangelie, nederig om vergiffenis vragen en ten slotte dienden zij persoonlijk hun onderwerping te naamtekenen.

---

(188) Dek. Arch. Aalst, nr 29 bis (op papier). — Verweerschrift vermoedelijk van 1463/64, dat slechts een dagtekening draagt, nl. 27 Januari.

(189) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 29.

h. *Bescherming verleend door het wereldlijk gezag.*

Op 29 Oktober 1471, verleende Karel de Stoute, hertog van Boergondië, vanuit Sint-Omaars, zijn « sauvegarde » aan het kapittel van S. Gorik te Haaltert, evenals aan de onderhorigen ervan (190). Op verzoek van de deken en van de leden van hetzelfde kapittel werden allen en alles onder bescherming genomen. De baljuw van Vlaanderen, de baljuws van Aalst en Ninove moesten er voor instaan, terwijl zij eveneens voor de nodige publicatie van deze « sauvegarde » dienden te zorgen.

Op de keerzijde van het stuk lezen wij, dat deze « sauvegarde », in het Nederlands vertaald, werd afgekondigd op het Steen te Aalst, op Zaterdag 17 November 1471, onder bedreiging met strenge straffen voor de overtreders.

4. De nieuwe Statuten.

a. *De Statuten van begin der 15e eeuw.*

In het « Statutenboek », staat op blz. 17 r.: « Statutum antiquum de memoratione facta in festo beati Marci, de residentia facienda anno sequenti » (191). De tekst van deze statuten stemt in grote trekken overeen met de bepalingen betreffende de residentie, uitgevaardigd in 1250. Voor ons is het zeker niet zonder belang na te gaan, op welke punten de oude tekst werd gewijzigd en aangevuld.

(a) Vooreerst werd gewezen op de verplichting aanwezig te zijn op het algemeen kapittel, dat jaarlijks gehouden werd op het feest van S. Marcus, « circa finem Aprilis » (25 April). Dit voorschrift gold voor iedereen (kanunnik, pastoor, kapelaan of koster), maar men mocht zich laten vertegenwoordigen door een procurator. Wie niet aanwezig was of niet-resideerde, gedurende het volgend jaar, werd verplicht, in het belang van de eredienst, zich door een « vicarius » te laten vervangen.

Dit punt is nieuw en komt niet voor in de tekst van 1250.

(b) Verder werd beslist dat de deken en ieder kanunnik, die het inzicht had op het Vigiliefeest van de Geboorte van S. Jan-Baptist, zoals voorgeschreven was, de residentie, met de hieraan verbonden voordelen, voor het volgend jaar aan te vangen, de Vespers van dat feest diende bij te wonen en iedere dag moest aanwezig zijn, tot het feest van de Onthoofding van S. Jan-Baptist inbegrepen. Ter voldoening aan zijn residentieplicht was hij verplicht, bij tussenpozen of doorlopend, elke dag aanwezig te zijn in de verschillende dagelijkse oefeningen, tot wanneer hij alles samen 30 weken per jaar had bereikt. De geprebendeerde was er toe gehouden gans het jaar door in de parochie te verblijven en er zijn woonst te bezitten.

(190) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 30. — De tekst werd opgenomen door F. DE POTTER en BROECKAERT, in **De Geschiedenis der Stad Aalst.**

(191) Deze statuten dateren vermoedelijk van o. 1425. Niet vroeger want de verplichting betreffende het kapittelbrood is er reeds in opgenomen. De tekst omvat een 4-tal bladzijden (17 r. tot 18 v.).

Indien hij bovengenoemde verplichting niet nakwam, diende hij aan de residerende deken en kanunniken de ontvangen vergoedingen terug te betalen.

Het verblijf metterwoon op de parochie, alhoewel nauw verbonden met de verplichting in het officie aanwezig te zijn en te residerenden, was niet uitdrukkelijk genoemd in 1250.

(c) Eveneens werd bepaald dat ieder, die van een benefitium genoot, in a l l e goddelijke oefeningen, waarin hij zijn deel wilde hebben in de gewone dagelijkse bedelingen, in het koor moest aanwezig zijn voor het « Gloria Patri » van de 1e psalm en er blijven tot het einde van de laatste « Benedicamus Domino », of, wanneer de Mis laatst werd gezegd, tot na het « Ite missa est ». Er werd ook gewezen op de vereiste, passende en waardige kleding (192).

Voor de bedelingen bij de jaargetijden werd vereist aanwezig te zijn in de « Commendationes » en vigiliën vóór de aanvang van de psalm « Dilexi » en te blijven tot het einde, tenware men door ongesteldheid hiertoe zou verhinderd wezen.

Twee puntjes zijn nieuw en verschillen met de oudste tekst, nl. er is sprake van de H. Mis, en voor het eerst wordt er gewezen op de passende kleding, de verordening over de koorkappen (a° 1272) terzijde gelaten.

(d) Nog werd uitgevaardigd dat zolang een deken of kanunnik niet persoonlijk gedurende een jaar aan zijn residentieplicht voldeed, hij slechts 10 kleine ponden van Tours, « secundum valorem curiae romanae », zou ontvangen. Het overige zou gebruikt worden tot vermeerdering van de luister van de eredienst en tot de dagelijkse bedelingen.

Deze maatregel was in 1268 door paus Clemens IV goedgekeurd.

(e) De deken en de kanunniken, die persoonlijk resideerden, beschikten over stukken land, meers en andere bezittingen, door hen of door hun knechten te bebouwen, maar welke zij niet mochten verpachten, tenzij met toelating van de deken en het kapittel.

(f) Een kanunnik, die gedurende zijn eerste jaar voldaan had aan de verplichting te residerenden, en dan, met toelating van het kapittel, verder studeerde te Parijs of elders, deelde mee in de opbrengsten van de tienden van Kerksken en van ter Wilgen, evenveel als de residerenden.

Over dit punt had het kapittel lange jaren een strijd gevoerd, tot het verplicht werd toe te geven.

(g) Daarbij werd verordend dat de voorziene dagelijkse bedelingen konden verminderd of vermeerderd worden, naar gelang de inkomsten.

(h) Ten slotte werd bepaald dat de deken en ieder, naar de voorschriften der statuten, residerend kanunnik, zijn aandeel kreeg bij de bedeling der broden.

Bij het overlezen van deze statuten valt het onmiddellijk op hoe weinig belangrijk de wijzigingen zijn, die werden aangebracht in een tijdbestek van ongeveer 200 jaar. De veranderingen zijn slechts

(192) « in habitu solito, congruo et decenti » (blz. 17 v.).

van bijkomstigen aard of aanvullende verklaringen bij bestaande verordeningen. Dit blijkt trouwens evenzeer het geval te zijn bij vergelijking met de nieuwe statuten, die wij later volgen.

b. *De Statuten van 1476.*

De statuten van 1476 bestaan uit 21 artikelen en werden goedgekeurd door de pauselijke nuntius bij de hertog van Boergondië, Lucas van Tolentis, bisschop van Subenica (193).

Onder artikel 1 wordt de beslissing van het kapittel betreffende de gebouwen van de deken en de kanunniken opgenomen (Oork. nr. 9, a° 1308).

In artikel 2 gaat het over de voorwaarden vereist om goederen van het kapittel in pacht te geven. Het is een verordening van het kapittel uit het jaar 1371.

Artikel 3 brengt een wijziging aan voorgaand artikel, door de pachttermijn van zes op negen jaar te brengen.

Artikel 4 past artikel 2 toe op de goederen van de pastoor en de kapelaan.

Artikel 5 bepaalt dat elke pachter, vooraleer hij goederen toebehorend aan de deken, de kanunniken, de pastoor, de kapelaan of de koster in pacht neemt, en volgens een andere verordening, hierover brieven ontvangt, zich moet bereid verklaren te recht te staan voor de deken en het kapittel of voor de bewaarder der privilegiën.

Artikel 6 handelt over de residentieplicht, waartoe iedereen gehouden is.

Dit artikel wijst op een vroegere tegenspraak in de oudste statuten, en verordent nader dat ieder deken, kanunnik, pastoor, kapelaan en koster, verplicht is persoonlijk of door een prokurator aanwezig te zijn op het jaarlijks kapittel op het feest van S. Marcus en tevens jaarlijks te residieren vanaf de eerste Vespers van S. Jan-Baptist-Geboorte tot het feest zijner Onthoofding, daarbij iedere dag aanwezig te zijn in een derde van de Uren, hetzij Metten, hetzij de kommuniteitsmis, hetzij de tweede Vespers.

Ook is ieder deken en kanunnik verplicht het eerste jaar van zijn benoeming, heel het jaar door te residieren.

Artikel 7 voorziet dat slechts de deken en de kanunniken, die werkelijk residieren ten tijde van de gewone broodbedeling, hierin hun deel mogen hebben, dit alle andere verklaringen en privilegiën ten spijt.

Artikel 8 bepaalt dat van de onkosten voor herstel en onderhoud van de graanschuur en de school der kanunniken, evenals van de uitgaven ter verdediging der goederen, rechten, vrijheden, privilegiën, immuniteiten, consessies en indulten van kerk, deken en kapittel van Haaltert, en van de werken uitgevoerd door de deken en de residerende kanunniken, ten tijde van de oorlogen, wanneer de troepen hier verbleven en doortrokken, gezien Haaltert een onverdedigde plaats is, daarbij van al wat terloops wordt gedaan tot luis-

(193) In de tekst zelf is er sprake van « Lucas, episcopus Sibinices ». Cfr. DE MOREAU, o.c., IV, 299.

ter van de eredienst, hierover jaarlijks, op het Geboortefeest van S. Jan-Baptist, de rekening zal worden voorgelegd door de deken en het kapittel, of bij afwezigheid van de deken door de alsdan residerende kanunniken, in kapittel samengekomen. De deken, gezien hij over twee prebenden beschikt, dient het dubbel te betalen in de gemaakte onkosten, wijl ieder kanunnik, residerend of niet, moet tussenkomen voor zijn deel of gelijke quote.

Reeds op 6 Oktober 1424 verplichtte Joannes, bisschop van Kamerijk, alle kanunniken — ook de niet-residerenden — het hunne bij te dragen tot heropbouw van de tiendeschuur, die door brand was vernield (193bis).

In artikel 9 wordt gezegd dat ieder niet-residerend deken of kanunnik, naar loffelijke gewoonte, gehouden is een procurator of een vervanger aan te duiden onder de in de kerk residerenden, ter behartiging van zijn belangen, ...en tevens om te voorzien in de bij voorgaand artikel besproken uitgaven.

Artikel 10 bepaalt dat een niet-residerend deken of kanunnik verplicht is jaarlijks een pond groten Vlaamse munt af te staan voor de hem vervangende « vicarius » en deze som te sturen aan de algemene synode.

Artikel 11 verplicht de pastoor, de kapelaan en de koster, nog in studie of verblijvend op een geprivilegieerde plaats, en van dit voorrecht willende genieten, hierover bewijsbrieven voor te leggen, vóór het feest van een grote heilige — ante festum sancti magni (?) —, op gevaar af anders de voorrechten te verliezen.

Artikel 12 bepaalt dat de pastoor, kapelaan of koster, zelfs benoemd op een geprivilegieerde plaats, vergoeding verschuldigd is aan zijn procurator. Zo de pastoor, de kapelaan of de koster zijn benefitium niet persoonlijk waarneemt, zonder op een geprivilegieerde plaats te zijn, verliest hij zijn recht op de inkomsten en dient te verzaken.

In artikel 13 volgt de beslissing van 1263 over de inkomsten van een overleden deken of kanunnik.

Hierbij werd een wijziging gebracht, naar gelang de benoemde zijn eerste jaar al dan niet had geresideerd. In de oudste tekst is hierover geen sprake.

Wanneer het gaat om een deken of kanunnik, residerend of niet, die komt te overlijden, voldaan hebbend aan de verplichting het eerste jaar te resideren, dan worden al zijn roerende goederen, de vruchten van zijn prebende, welke hij in de loop van het jaar als residerende of niet-residerende zal ontvangen, ten dele vanaf de dag van zijn overlijden gebruikt ter betaling van zijn schulden en tot uitvoering der legaten, gebeurlijk door hem gesticht. Zo de overledene zijn eerste residentie niet volbracht, dan werden dezelfde goederen, gedurende het jaar volgend op zijn overlijden, gebruikt tot afbetaling zijner schulden en de uitvoering zijner legaten. Wat overblijft wordt door de deken en het kapittel aangewend tot de eredienst en voor de dagelijkse bedelingen.

(193bis) Oork. Arch. abdij Grimbergen.

Er wordt voorzien dat een residerend deken of kanunnik zijn aandeel krijgt in de dagelijkse bedelingen, tot de dag van zijn overlijden, — « usque ad diem sui obitus exclusive ».

Artikel 14 voorziet in het geval dat een deken of een ander gebeneficieerde zonder testament komt te overlijden. Voor een residerend kanunnik wordt, wat men hem nog schuldig is, gebruikt tot afbetaling zijner schulden en aan begrafenisonkosten; voor een niet-residerend geprebendeerde komt, wat men hem nog schuldig is aan het kapittel, voor de eredienst en de dagelijkse bedelingen, zoals bepaald in voorgaand artikel.

In artikel 15 wordt gehandeld over de verpachting der prebendegoederen, ontvangen bij de stichting of verworven door schenking tot het onderhoud van het kollege der kanunniken. Deze goederen mogen niet verpacht worden, tenzij met goedkeuring van deken en kapittel, en wanneer de pachter brieven kan voorleggen hem door het kapittel verleend voor een termijn van 9 jaar.

Artikel 16 bepaalt dat de pachter van goederen verbonden aan het dekenaat, kanunnikaat, de cure, de kapellanij of de kosterij, zijn pacht vooraf moet betalen.

Artikel 17 behandelt de bedeling te doen door de ontvanger van het kapittel aan ieder « vicarius ». Deze bedeling zal geschieden per termijn van 3 maanden, na de eerste termijn.

In artikel 18 gaat het over de vruchten en dagelijkse bedelingen, verworven door een residerend kanunnik, maar welke hem evenwel slechts toekomen na de volledige voltooiing van zijn residentie; anders is hij tot teruggave gehouden.

Artikel 19 bepaalt dat een kanunnik, die nog geen subdiaken is, voortaan niet meer stemgerechtigd is in het kapittel.

Artikel 20 wil dat de vruchten van een die niet voldeed aan de residentieplicht gedurende het eerste jaar van zijn benoeming, evenals de lasten volgend uit het niet-resideren van een pastoor, kapelaan of koster, niet dienen te worden gedragen door de deken en het kapittel, maar door hiertoe voorziene vaste inkomsten.

Het laatste artikel voorziet de mogelijkheid toelating te verlenen aan een kanunnik om te studeren. Deze kan meedelen, althans ten dele, in de vruchten en inkomsten voorzien voor de residerenden, maar daarom moet hij minstens onderdiaken zijn, tot studeren bekwaam en geschikt door levenswijze en zeden, om in de theologie of de rechten vorderingen te maken.

Tot slot verzoekt de deken en het kapittel van Haaltert de pauselijke legaat, deze statuten, reeds ten dele door de bisschop van Kamerijk goedgekeurd, te bekrachtigen. Lucas verleende deze bekrachtiging te Antwerpen, op 3 Januari 1476 (194).

Bij een overzien van deze statuten, merkt men aldra dat in feite de verschillende voorschriften, maar één en hetzelfde doel hadden, nl. het behartigen en beveiligen van de stoffelijke belangen van de residerende kanunniken. Alles werd zo geschikt — wat trouwens

---

(194) Statutenboek, blz. 9 v. tot blz. 16 r.

begrijpelijk en redelijk is — dat zij die het werk deden en hun kanunnikale verplichtingen nakwamen, er ook de voordelen van genoten. De statuten doen het vermoeden ontstaan — en in de geschiedenis van dit tijdstip vinden wij hieromtrent een bevestiging — dat de stoffelijke belangen in het kapittel op de voorgrond stonden. Ook de eedformules kwamen neer op de verdediging van de voorrechten en de stoffelijke belangen van de kapittelheren. In de nieuwe statuten werd geen enkel woord gewijd aan de levenswijze der kanunniken, en waar het gaat over de luister van de eredienst volgen onmiddellijk in hetzelfde zinsverband « de dagelijkse bedelingen ». Het wekt de schijn dat het eerste veeleer als camouflage moest dienen voor het tweede.

Bij een vergelijking, die praktisch onmogelijk is, tussen de tekst van de « nieuwe statuten » (1467) en de latere, uit de XVII[e] eeuw (195) ondervindt men spoedig dat de geest van het koncilie van Trente reeds zijn weldoende invloed liet gelden. Zowel de indeling als de geest zijn totaal verschillend. Beide statuten handelen wel over de residentieplicht en over de stoffelijke goederen, maar in de latere periode wordt opvallend meer belang gehecht aan de levenswijze zelf van de kanunniken. Uit de eedformules van 1634 en 1673, die wijzen op meer afhankelijkheid van de deken en het kapittel tegenover het hoger kerkelijk gezag, is verdwenen al wat herinnerde aan een tot het uiterste verdedigen van hun rechten en privilegiën, « tegen welk gezag ook ».

(Wordt voortgezet)

HOFSTADE. *J. de Brouwer.*

---

(195) Nieuwe statuten, in 1605 door Matthias, aartsbisschop van Mechelen, opgemaakt voor het kapittel van S. Rombout te Mechelen, werden in 1634 verplichtend voor het Sint Maartenskapittel te Aalst. In 1673 werden zij opnieuw door aartsbisschop Alfonsus de Berghes gewijzigd.
Ter vergelijking laten wij hier de inhoudstafel van deze nieuwe statuten volgen :

a/ Statuten van 1634 :
Titel I : De ingressu ad decanatum, canonicatum, ceteraque hujus capituli beneficia et officia eorumque possessiones.
T. II : De juramentis et officiis singulorum.
T. III : De residentia.
T. IV : De officio divino et distributionibus.
T. V. : De vita et honestate cleri et ministrorum.
T. VI : De capitulo servando et spectantibus ad illud.
T. VII : De temporalium bonorum administratione.
T. VIII : De decendentibus, testamentis, codicillis et bonis eorum.
b/ Statuten van 1673 :
T. I : bepaalt de onderwerping van het kapittel aan het hoger gezag.
T. II : De ingressu ad beneficia.
T. III : De juramentis singulorum.
T. IV : De autoritate, jurisdictione et officiis singulorum.
T. V : De residentia.
T. VI : De officio divino et distributionibus.
T. VII : De vita honestate cleri et ministrorum.
T. VIII : De capitulo servando et ad illud spectantibus.
T. IX : De temporalium bonorum administratione.
T. X : De decendentibus, testamentis et codicillis et bonis eorum.

VAN SANTEN

(VERVOLG)

TAK VAN DIEST

X. — **Jean-François VAN SANTEN** (86), ° Ninove op het Hof ter Duyst 13.1.1808. Werd in 1828 luitenant der schutterij en ging, bij regentsbesluit van 11.5.1831, als onderluitenant over naar het Belgisch leger in het 11de Linieregiment. Nam deel aan de veldtochten van 1831, 1832 en 1833 tegen de Hollanders en diende dan zijn ontslag in onder voorwendsel zijne ouders te moeten behulpzaam zijn. Dit ontslag werd aanvaard bij K.B. van 7.6.1834. Vestigde zich dan als stoker en brouwer te Diest in de Brouwerij het Anker, waar hij × : 1) 19.4.1835 Anna Carolina FRENGELEN (° Diest 17.9.1815, † ibid. 23.9.1836, dr Pierre en Elisabeth Vaes, beiden zonder beroep); 2) 30.11.1837 Petronilla Nathalie FONDERIE (° Diest 20.8.1815, † ibid. 5.9.1887, dr Joseph-André-Barthélémy, goudsmid te Diest en van Regina Maria COCK). Hij † Diest 23.4.1872; uit zijn eerste vrouw werd geboren te Diest :

1) **Mathilde-Marie-Petronille,** ° 29.1.1836, † Koekelberg 28.6.1897, × Diest 27.9.1859 haar eigen rechtzweer Charles Désiré Marie de COOMAN, brouwer en mulder te Ninove, z. Jan-Corneel en Maria-Magdalena van Santen. Hij had van zijn tweede vrouw, eveneens geboren te Diest :
2) **Prosper-Jean-Felix,** volgt sub XI;
3) **Clemence-Marie-Josephine,** ° 1.11.1840, † Wilrijk 28.1.1921, × Diest 29.10.1867 Leon-Jan-Antoon-Jozef VAN ROSSOM (koopman te Antwerpen, ° aldaar 4.5.1837, z. Jean-François-Joseph, muziekleraar en Marie-Regine-Jacqueline van Bellingen. Jef Lambeaux heeft van Leon VAN ROSSOM, die zijn peter was, een borstbeeld gelaten);
4) **Josephine-Marie-Jeanne,** ° 27.5.1842, † ibid. 19.1.1871, × aldaar Alfons Edmond Dominique Achilles BRUYNINCKX (veearts. ° Diest 9.5.1845, z. Jean-François, koopman te Diest en Marie-Thérèse Landuyt);
5) **Modeste-Marie-Felix,** ° 6.12.1843, witheer te Tongerlo, missionaris te Splading, Engeland; waar † 7.11.1920;
6) **Isidore-Jean-Felix,** volgt sub XI-bis;
7) **Eudoxie-Mathilde-Josephine,** ° 8.6.1848, † ongehuwd 1.4.1877;
8) **Leocadie-Marie-Louise,** ° 18.11.1846, † ongehuwd 8.10.1917;
9) **Romain-Marie-Prosper,** ° 3.12.1850, † ibid. 23.3.1922, brouwer in de « Brouwerij het Anker », te Diest, × Octavie STERX (° Kappellen 19.1.1858, † Diest 6.3.1918, dr Désiré en Barbara-Maria Baens). Zij hadden, geboren te Diest :
   a) **Charles-Romain-Marie-François,** ° 18.3.1884, † ibid. ongeh. 16.5.1903;
   b) **Marcel Achilles Octave François,** ° 25.11.1885, ongehuwd, brouwer in de « Brouwerij het Anker » te Diest. Verkocht omstreeks 1930 de gebouwen der brouwerij aan de Demerstraat aan het Klooster der Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid en de Onbevlekte Ontvangenis, waarvan de overste Zr St Jean de Marie was, in de wereld Charlotte-Clemence-Renée-Marie van Rossom, dr Leon en Clemence van Santen

(86) Ziehier zijn 32 kwartieren : VAN SANTEN, EYLENBOSCH (Borchtlombeek), WALRAEVENS, VAN CUTSEM (S. Pieters Leeuw), DE SMETH, DE BUYST (Asse), VAN WAYENBERGH, DE SMETH (Asse), MOENS, STEPPE (Okegem), COVENS, VAN DEN HEUVEL (Grimbergen, Pamel), VAN DE GUCHT, HAVAERT (Ternat), VAN DORSELAER, VAN DER VEKENE (Asse), HEREMANS, PRIEELS (Gooik), SOMERS, DE RO (Gooik), VAN DER MEEREN, DE QUICK (Leerbeek), VAN DEN BROECK, WALCKIERS (Gooik), DE QUANTER, SEGERS (Gooik), LEYSENS, VAN DER LINDEN (Leerbeek), HAEGHEMAN, N... (?), VAN OVERSTRAETEN, GUERENS (Lennik-Ninove).

(X-3). De brouwerij werd sindsdien overgebracht naar de Michiel Theysstraaat te Diest;

c) **Sidonie-Marie-Octavie,** ° 2.2.188, † Diest 15.12.1946, ongehuwd.

10) **Marie-Clementine-Victoria,** ° 25.5.1855, † Etterbeek 3.2.1911; was × Diest 27.6.1877 met Henri Appolinaire van PARIJS, toen onderluitenant bij het 9de Linieregiment (° Charleroi 6.11.1853, z. Henri en Félicité-Josèphe Delhaye, † Luik 28.1.1908 als kolonel verplegingsofficier).

XI. — **Prosper-Jean-Felix van SANTEN,** ° Diest 4.7.1838, † St-Joost-ten-Node 8.1.1898, brouwer te Laken, lid van de kerkfabriek der St-Rochusparochie, × Brussel 7.11.1862 Anne-Marie CAMMAERT (° Brussel 27.4.1838, † ibid. 21.3.1918, dr Guillaume-Antoine en Marie-Thérèse Poils). Zij hadden volgende kinderen :

1) **Jean-Marie-Joseph,** ° Laken 5.12.1863, † St-Lambrechts-Woluwe 6.11.1941, × Montigny-sur-Sambre 27.4.1895 Marie-Alice-Joséphine DEBATTY (° Couillet 15.10.1859, † Vorst-Br. 12.2.1931, dr François-Joseph en Caroline Bontemps). Van wie :

   a) **Marie-Françoise-Marguerite,** ° Montigny s/Sambre 12.5.1897, ongehuwd;

   b) **Louise-Madeleine,** ° St-Gillis-Brussel 1.4.1900, × Vorst-Br. 3.9.1926 René-Leon-Florimond-Ghislain BRAIBANT, reserveofficier, ambtenaar bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, in 1949 tot consul-generaal van België te Milaan benoemd, (° Anseremme 30.6.1893, z. François, postmeester en Thérèse Puffet).

2) **Nathalie-Marie-Antoinette,** ° Laken 31.12.1864, met kloosternaam Zuster Marie-Françoise de N.D. du St Sacrement, der zusters van de H. Jozef van Beauregard, te Luik, in het klooster getreden 11.3.1890, geprofest 14.7.1892, † 8.4.1924;

3) **Marie-Joséphine-Leonie-Charlotte,** ° Laken 27.6.1866, ongehuwd, † Bois Seigneur Isaac 18.1.1940;

4) **Anna-Marie-Joséphine,** ° Laken 12.11.1867, × 7.4.1896 te St-Joost-ten-Node : Pierre-Leon d'OUTRELIGNE (° Aalst 18.7.1864, † Brussel 9.6.1935, weduwnaar van Marie-Louise Carême die † Laken 30.3.1895, zoon van Nicolas-Leopold en Anne-Colette-Marie Meganck);

5) **Clémence-Marie-Joséphine-Lucienne-Adeline,** ° Laken 1.6.1869, ongehuwd;

6) **Joséphine-Marie-Marguerite,** ° Laken 14.7.1870, † Brussel 30.3.1945, × Laken 18.8.1892 Edouard-Joseph-Victor MESUREUR (beheerder van vennootschappen, °Montigny s/Sambre 10.12.1855, † Brussel 11.4.1942, z. Edouard-Joseph en Marie-Josèphe Scaut);

7) **Leocadie-Marie-Louise-Marguerite,** ° Laken 20.4.1871, † ongeh. Elsene 4.10.1909;

8) **Elisabeth-Leonie-Marie-Josephine,** ° Laken 2.12.1873, † St-Gillis-Brussel 29.6.1949, × St-Joost-ten-Node 17.8.1901 Albert-Joseph NEMEGAIRE (° St-Gillis-Brussel 28.2.1868, † St-Joost-ten-Node 19.2.1936, z. Philippe-Joseph en Sophie Vanvooren);

9) **Gabrielle-Eudoxie-Clara-Marie-Françoise,** ° Laken 13.3.1875, † ongeh. Brussel 4.5.1942;

10) **Joseph-Marie-Prosper,** ° Laken 30.4.1876, jezuiet, priester gewijd te Leuven 24.8.1909, predikant, laatst verbonden aan het retrettenhuis te Fayt-bij-Manage, † in de kliniek van Notre-Dame de la Compassion te Jolimont 2.2.1952;

11) **Achille-Joseph-Marie-Prosper,** volgt sub XII.

XII. — **Achille-Joseph-Marie-Prosper van SANTEN,** ° Laken 13.2.1878, † St-Lambrechts-Woluwe 12.2.1937, effectenmakelaar te Brussel, × St-Joost-ten-Node 19.4.1911 Marguerite-Marie-Louise-Amelie-Félicie MOULINASSE (° St-Joost-ten-N. 21.7.1887, † St-Lambrechts-Woluwe 12.2.1937, dr Jules, directeur van « La Libre Belgique » en Mariette Connerotte). Van wie geboren zijn :

1) **Marguerite-Henriette-Marie-Julie,** ° St-Joost-ten-Node 16.3.1912, † ibid. 26.2.1913;

2) **Henri-Edouard-Marie-Prosper,** ° St-Joost-ten-Node 13.7.1913, eerste sergeant-majoor bij het 12de liniebataljon, verongelukt in bezet Duitsland, te Schwelm, op 4.9.1948, was × Josephine-Hubertine SCHOOFS (° St-Truiden 26.1.1917, dr. Willem en Maria Weins), van wie :

a) **Thésèse-Marie-Marguerite-Josée,** ° Etterbeek 18.12.1940;
b) **Jean-Pierre-Marie-Henri-Achille,** ° Etterbeek 24.3.1942;
c) **Christiane-Marie-Marguerite-Josée-Annie,** ° St-Truiden 22.9.1944;
d) **Chantal-Jeanne-Marguerite-Josée-Suzanne,** ° Oudergem 24.2.1947.

3) **Daniel-Gustave-Marie-Charles,** ° St-Joost-ten-Node 31.10.1914, handelsagent, × Templeuve 16.7.1949 Jacqueline-Jeanne-Louise-Albertine DEROULEZ (dr Louis-Désiré-Hyacinthe en Jeanne Parez), van wie :

a) **Philippe-Robert-Achille-Louis,** ° Ukkel 24.1.1951.

4) **Marie-Paule-Marthe-Stéphanie-Isabelle,** ° Etterbeek 5.8.1916;
5) **Stephane-Eugène-Marie-Joseph,** ° Etterbeek 3.7.1918, × Etterbeek 7.10.1950 Renée-Jeanne HANS (° Etterbeek 16.1.1925, dr Emile en Marcelle Duvinage);
6) **Robert-Clément-Prosper-Jules,** ° De Panne 7.8.1920, handelsagent;
7) **Anne-Marie-Julie,** ° St-Joost-ten-Node 27.4.1922;
8) **Jacques-Jules-Albert-Joseph,** ° St-Joost-ten-Node 13.9.1923;
9) **Jean-Marie-Emile-Jules,** ° Tervuren 14.8.1924, † ibid. 3.12.1926;
10) **Achille-Gabriel-Henri,** ° Tervuren 19.8.1926, × Brussel 7.8.1948 Denise AUSLOOS (° Etterbeek 27.7.1927, dr Jules en Jeanne Henvaux);
11) **Christian-Julien-Marie,** ° Tervuren 5.3.1928;
12) **Marie-Madeleine-Danielle-Paule,** ° Etterbeek 4.7.1930, × St-Gillis-Brussel 17.12.1952 met Pierre VANDEVELD;
13) **Joseph-Paul-Stephane,** ° Elsene 4.10.1931.

TAK VAN MELDERT-BIJ-DIEST

XI-bis. — **Isidoor-Jean-Felix van SANTEN,** ° Diest 5.8.1845, † Meldert-bij-Diest 12.12.1891 (87), × ibid. 25.10.1866 Eugenia-Antonia-Josepha-Gerarda ARAZOLA de Oñate (88), ° Meldert 31.5.1842, † ibid. 11.2.1925, dr Charles-Joseph-Alexandre en Carolina Aerts, zijn tweede vrouw. Zij hadden, geboren te Meldert :

1) **Isidoor-Hippolyte-Karel,** volgt sub XII;
2) **Marie-Elisabeth-Carolina-Justine,** ° 22.8.1873, † Meldert 8.6.1944, × ibid. 29.9.1896 Gerard Jozef PORTERS (° Meldert 24.12.1873, z. Casimir en Hubertine Sneyers);
3) **Prosper-Maria-Jozef,** ° 9.1.1876, gemeentesecretaris te Meldert, was het nog in 1941;
4) **Achilles-Maria-Eugène,** volgt sub XII-bis;
5) **Mathilde-Augustina-Maria,** ° 24.10.1880, † Meldert 16.6.1940, ongehuwd;
6) **Albert-Louis,** ° 1882, † als krijgsgevangene te Langensalza (Duitsland) 20.2.1915, × Melanie CORTHOUTS (° Lummen 21.6.1881, † ibid. 7.11.1944 als weduwe van Joannes Adriaens, dr Louis en Catharina Joris), van wie :

a) **Maria Eugenia,** ° Lummen 20.9.1911, onderwijzeres;
b) **Maria Josephina Marcellina,** ° Lummen 30.9.1914, † ibid. 29.9.1918.

---

(87) Deze tak dank ik aan de bereidwilligheid van dhr A. Wouez, voorzitter van het provinciaal comité voor Limburg van de Services de Centralisation des Etudes Généalogiques et Démographiques de Belgique.

(88) *Arazola de Oñate :* Eugenia Arazola de Oñate was achterkleindochter van Martin-Joseph Arazola de Oñate † 1803, laatste heer van Meldert, en kleinnicht van Jean-Népomucène Arazola de Oñate, tot baron geadeld door koning Willem I. De stamboom van die familie is verschenen in het « Annuaire de la Noblesse » voor 1853, blz. 41 tot 49, en verder ontleed door Poplimont, T.I. blz. 163 tot 169. Wij zullen hem hier dus niet geven. Die stambomen klimmen op tot *Jan de Oñate de Arazola,* secretaris der Kamer van de Infante Isabella, kamerling van Aartshertog Albrecht, overleden in 1653.

XII. — **Isidoor-Hippolyte-Karel van SANTEN,** ° Meldert 11.6.1869, † ibid. 24.12.1931, × : 1) Maria-Clementina SANNEN die † 10.6.1903; 2) Paulina LUTS (° Lummen 17.6.1881). Hij had van de eerste vrouw :

1) **Désiré-Eugène-Karel,** ° Meldert 16.5.1901, × 4.1.1924 Stephanie SNEYERS (° Meldert 4.4.1899, dr Karel);

Hij had van de tweede vrouw, allen geboren te Meldert :

2) **Maria-Elisabeth,** ° 28.12.1904, ongehuwd;
3) **Jozef-Antonius,** ° 2.2.1907, † Meldert 8.8.1945, ongehuwd;
4) **Maria-Jozef-Prosper,** ° 6.1.1909, × 11.8.1939 Maria-Irma HOUTMEYERS (° Meldert 7.9.1910, z. Bernard en Maria-Virginie Vogels), van wie, geb. te Meldert :
   a) **Maurice-Bernard,** ° 1941;
   b) **Martin-Joseph,** tweeling met de voorgaande.
5) **Achilles-Albert,** ° 3.11.1915, × Lummen 4.3.1941 Maria-Philomena-Anna CLAES (° 15.4.1919, dr Petrus-Jan-Albert en Maria Claes), van wie, geboren te Meldert :
   a) **Jacqueline-Paula,** ° 1942;
   b) **Hugo Prosper,** ° 19.5.1947.
6) **René.**

XII-bis. — **Achilles-Maria-Eugène van SANTEN,** ° Meldert 23.4.1878, † ibid. 9.9.1918, × aldaar 20.6. 1901 Maria-Rosalia RAYEN (° Schaffen 27.11.1881, † ibid. 11.4.1940, dr Frans en Paulina Kimpen), van wie, geboren te Meldert :

1) **Maria-Anna-Augusta,** ° 26.7.1901, × Alfons GYBELS;
2) **Jozef-Leon,** ° 13.7.1903, × 1926 Maria-Gustava LEETEN (° Beringen 19.3.1908, dr Pieter en Maria Lea Penne), van wie :
   a) **Pieter-Alfons,** ° 13.11.1927;
   b) **Augusta-Maria,** ° 26.10.1929.
3) **Louis-Callixte-Firmin,** ° 3.12.1906, × Maria-Stephania VILTERS (° Schaffen), van wie :
   a) **Maurice-Louis,** ° 8.10.1932.
4) **Maria-Leopoldine-Elisabeth,** ° 26.4.1908, × 1935 Fernand LOOREYN (° Caggevinne-Assent 22.5.1908, z. Felix en Odilia Toetenel);
5) **Maria-Joanna-Mathilde,** ° 26.11.1911, × Armand HENDRICKX;
6) **Florent-Alfons-Vital,** ° 5.9.1912;
7) **Maria-Bertha-Albertine,** ° 3.11.1915, † Meldert 5.1.1916;
8) **Karel-Borromeus-Albert,** tweeling met de voorgaande. × N. WILLEMS.

TAK VAN IDDERGEM

V-bis. — **Sieur Adriaen van SANTEN,** schepen te Iddergem 1681, 1682, burgemeester 1686, 1687 (89), † Iddergem 19.2.1692, × Petronella de QUAKELEER (al. Quaekeleers, Quackaerts, Cakeleer), van wie (90) :

1) **Jan,** † Pamel 10.3.1735, × 2.9.1704 Elisabeth de DONCKER (wed. Peeter Appelmans) (91), van wie, geboren te Pamel :
   a) **Joanna-Maria,** ° 6.8.1705, † Pamel 23.8.1785, × Pamel 8.11.1735 Joos de VIDTS;
   b) **Adriaen,** ° 26.11.1707, † Pamel 3.9.1732;
   c) **Cornelis,** ° 28.2.1711;
   d) **Anna-Barbara,** ° 2.12.1713, † Pamel 20.7.1757, × aldaar 17.2.1737 Jan-Baptist de KEGHEL, z. Melchior en Jacoba Walckiers, meissenier op 26.10. 1736 (92).

---

(89) Fonds Erembodegem, Fonds Iddergem, Griffie Liedekerke, passim.
(90) Notariaat Brabant 1419. II, akte van 4.2.1717.
(91) F. Iddergem nr 69, akten van 1713 en 1715; F. Meerbeek nrs 179 & 251, akte 24.1.1714.
(92) J. Lindemans : « Van Meisseniersbloed » in EIGEN SCHOON & DE BR. 1950, blz. 188.

2) **Huybrecht**, volgt sub VI;
3) **Anna**, † Iddergem 11.12.1713, × ibid. 24.4.1697 Peeter SCHOUPPE;
4) **Cornelis**, × Iddergem 24.4.1697 Elisabeth de ROO;
5) **Nicolaes**, volgt sub VI-bis;
6) **Elisabeth**, † Outer 5.9.1755, × : 1) Iddergem 4.4.1702 Frans van der SCHUEREN (die † Outer 7.1.1717); 2) Outer 22.4.1717 Adriaen SCHUTYSER;
7) **Peeter**, volgt sub VI-ter;
8) **Marie**, † Iddergem 2.3.1744, × aldaar 19.9.1711 Jan SONCK;
9) **Jaspar**, ° Iddergem 12.7.1692, † ibid. 25.12.1754, × Pamel 31.1.1717 Maria-Anna APPELMANS (dr Pieter, † Iddergem 22.4.1783). De inventaris hunner goederen werd opgemaakt 23.6.1755 (93). Zij hadden, gedoopt te Iddergem :

a) **Petronilla**, ged. 23.3.1718, † Iddergem 31.1.1737;
b) **Elisabeth**, ged. 18.11.1719, × Iddergem : 1) 27.5.1753 Gerardus SONCK; 2) 6.6.1762 Leonardus de DYN;
c) **Jan**, ged. 27.10.1722, † ongeh. Iddergem 22.11.1756;
d) **Maria-Anna**, ged. 10.4.1725, × Iddergem 6.8.1752 Jan van VRECHEM;
e) **Joanna-Maria**, ged. 5.6.1728, × Iddergem 23.11.1758 Carel CALLEBAUT;
f) **Anna-Barbara**, ged. 6.2.1731, × Iddergem : 1) 30.3.1757 Michiel CALMAERT; 2) 4.5.1762 Gaspar van DALEM.

VI. — **Huybrecht van SANTEN**, overleden te Iddergem, × aldaar 31.1.1694 Joanna-Maria CORTVRIENDT (nadien hertrouwd met Franciscus d'Haese, circa 1707). Zij hadden :

1) **Adriaen**, ged. Iddergem 2.1.1695, † ibid. 4.9.1697;
2) **Petronella**, ged. Iddergem 2.8.1696, × Willem MEERT;
3) **Josina**, † Iddergem 24.4.1699;
4) **Elisabeth**, ged. Iddergem 7.11.1701, † ibid. 22.2.1727, ongehuwd;
5) **Nocolaes**, volgt sub VII;
6) **Anna-Francisca**, ged. Iddergem 2.4.1705, × ibid. 30.4.1760, × aldaar : 1) 22.7.1731 Adriaen SONCK (z. Jan en Catharina de Bolster); 2) 1.9.1733 Paulus MOONENS, uit Weerde, schrijnwerker en expert-schatter in gebouwen.

VII. — **Nicolaes van SANTEN**, ged. Iddergem 30.10.1702, † ibid. 3.5.1772, × Aalst 22.5.1751 Adriana de PELSMAEKER (dr Jan, † Iddergem 14.1.1783), van wie, gedoopt te Iddergem :

1) **Joanna-Maria**, ged. 28.2.1740, × Karel van MECHELEN;
2) **Barbara**, ged. 10.6.1752;
3) **Jan-Baptist**, ged. 5.3.1755, † Iddergem 21.12.1755;
4) **Peeter-Antoon**, volgt sub VIII.

Nicolaes van Santen had bovendien met Anna d'Herde een natuurlijk kind : **Joos**, ged. Iddergem 13.3.1731, † ibid. 29.2.1788, × aldaar 3.5.1764 Joanna de WEGE.

VIII. — **Peeter-Antoon van SANTEN**, ged. Iddergem 2.9.1757, † ibid. 23.1.1819, × aldaar 4.5.1783 Elisabeth SCHOUPPE (uit Haaltert, dr Jan, † 23.1.1819). Zij lieten, geb. te Iddergem :

1) **Joanna-Catharina**, ged. 25.7.1785;
2) **Peeter-Jan**, ged. 23.1.1787, † Iddergem 4.2.1787;
3) **Theresia**, ged. 20.12.1787, † Iddergem 5.11.1844, was aldaar × 26.6.1834 Anthoon SONCK (uit Iddergem, z. Jan en Elisabeth Schoonejans);
4) **Jan-Francis**, volg sub IX;
5) **Benedictus**, ged. 14.11.1792, † Iddergem 30.3.1795;
6) **Francisca**, ged. 3.2.1795, jong gestorven;
7) **Marie-Antoinette**, ° 30 Nivose an V (94);

---

(93) Mededeling van dhr K. Van der Meulen, te Iddergem.
(94) De gegevens ontleend aan de moderne registers van de B.S. te Iddergem, en heel wat inlichtingen betreffende de VAN SANTEN's uit de 18de eeuw dank ik aan de bereidwillige opzoekingen van dhr Karel Van der Meulen, uit Iddergem.

8) **Francisca,** ° 29 Floreal an VII, † Iddergem 19.11.1865, × aldaar **18.1.1820 Jan** van der HAEGEN;
9) **Constance,** ° 3 Vendémiaire an X, † Iddergem 12 Prairial an XII;
10) **Barbara,** ° 4 Frimaire an VI, † Iddergem 26 Nivose an VI.

IX. — **Jan-Francis van SANTEN,** ged. Iddergem 6.4.1790, † ibid. 13.1.1872, × aldaar 28.10.1813 Johanna-Maria STAELS (dr Pieter en Francisca de Bolle), van wie, geb. te Iddergem :

1) **Constance,** ° 1814, † Iddergem 19.12.1889, ongehuwd;
2) **Johannes-Baptist,** ° 18.2.1816, † 13.1.1826;
3) **Coleta,** ° 14.4.1819, † Iddergem 25.1.1835;
4) **Augustus,** ° 27.9.1821, † Iddergem 12.1.1826;
5) **Pieter-Antoon,** ° 19.2.1824, † Iddergem 14.1.1826;
6) **August-Francis,** ° 16.9.1826, † z.n. Iddergem 9.2.1901, × 1890 of 1891 met Amelie PLATEAU, uit Wambeke;
7) **Maria-Josefa,** ° 5.6.1829.

VI-bis. — **Nicolaes van SANTEN,** ° Iddergem, † ibid. 14.1.1727, × aldaar 27.6.1703 Cathelyne de CLIPPELE (die † Iddergem 17.5.1758), van wie, gedoopt te Iddergem :

1) **Cornelis,** ged. 1.11.1703, hophandelaar, ongeh., † Iddergem 15.4.1764;
2) **Petronilla,** ged. 7.12.1708, † Iddergem 27.12.1708;
3) **Francis,** ged. 13.1.1710, hophandelaar, † Iddergem 30.11.1787;
4) **Joanna-Maria,** ged. 21.11.1712, † Iddergem 12.3.1714;
5) **Jan,** volgt sub VII;
6) **Maria-Anna,** ged. 5.6.1720, × Iddergem 28.11.1742 Guillelmus-Josephus DANNEBOOM, dokter in de geneeskunde;
7) wschl. **Francisca,** × Iddergem 18.4.1742 Francis d'HAESE.

VII. — **Jan van SANTEN,** ged. Iddergem 28.1.1715, † ibid. 28.12.1766, × Ninove 3.5.1755 Joanna-Catharina HAELTERMAN, van wie, gedoopt te Iddergem :

1) **Peeter-Josef,** ged. 13.2.1756, † Iddergem 20.5.1759;
2) **Jan-Francis,** ged. 20.1.1757;
3) **Adriaen-Lodewijck,** volgt sub VIII;
4) **Josephus,** volgt sub VIII-bis;
5) **Jan-Baptist,** ged. 12.9.1761, † Iddergem 9.9.1762;
6) **Maria-Anna,** ged. Iddergem 3.1.1763, † Iddergem 7.7.1796;
7) **Jan-Baptist,** ged. Iddergem 31.3.1764, † Iddergem 7.4.1765;
8) **Jan-Baptist,** ged. 7.11.1766.

VIII. — **Adriaen-Lodewijck van SANTEN,** ged. Iddergem 27.3.1758, † ibid. 18.9.1834, × aldaar 24.4.1786 Maria-Anna SINAERT (dr Jan-Baptist en wed. van Josef-Bernaert Danneboom), van wie, gedoopt te Iddergem :

1) **Jan,** ged. 11.10.1787, † Iddergem z.n. 3.5.1837;
2) **Peeter-Frans,** ged. 8.10.1798, † Iddergem 4.10.1873;
3) **Jan-Bernaert,** ged. 8.10.1791, † Iddergem 10.8.1792;
4) **Jan,** ged. 12.6.1793, † ongeh. Iddergem 22.11.1855;
5) **Petronella,** ged. 30.9.1795, † Iddergem 23.6.1853, × aldaar 16.6.1824 Jan-Baptist GRYSEELS;
6) **Anna-Maria,** geb. 20 Pluviose an VII, † Iddergem 28.7.1870, was × ibid. 2.3.1835 Jan-Baptist SONCK;
7) **Judocus,** † Iddergem ongeh. 23.2.1887.

VIII-bis. — **Josephus van SANTEN,** ged. Iddergem 23.10.1759, herbergier te Brussel, waar † 21 Pluviose an X, was aldaar × 6.10.1795 Isabella CORDEMANS (° Campenhout 25.7.1764, dr Jan en Maria Blockmans); zij hadden, geboren te Brussel :

1) **Jan-Baptist,** ° 19.4.1796;
2) **Adriaan-Louis,** tweelingbroeder van de vorige, † Brussel 25 Germinal an X;

4) **Petronella-Thérèse,** ° 22 Vendémiaire an VIII, † Brussel 21 Brumaire daaropvolgend;
5) **François-Joseph,** ° Thermidor an IX, † 4de aanvullende dag An X.

IX. — **Jean-Joseph van SANTEN,** ° Brussel 19 Pluviose an XI, † Mechelen 11.11.1848, × Françoise MUYLDERMANS (° Weerde, † Mechelen 13.12.1851, dr Mathias en Anna-Catharina Juliens), van wie:

X. — **Jean-Dorothé van SANTEN,** ° Mechelen 16.11.1843, directeur van het wezenhuis der burgerlijke godshuizen te Mechelen, × St-Gillis-Brussel 22.4.1865 Anne-Marie-Hélène KLEIN (° Vilvoorde 6.3.1835, dr Gerard-Mathieu, hoedenmaker te Vilvoorde, en van Charlotte Vanseur, weduwe van Benoit-Henri-François Stanislaus, die † Mechelen 24.9.1861), van wie:

1) **Louis-Jean-Emile,** ° St-Gillis-Brussel 29.5.1865, bediende bij de burgerlijke godshuizen te Mechelen, × Brussel 25.8.1891 Wilhelmina-Marie-Jeanne-Louise VERHELPEN (° Brussel 5.5.1872, dr Guillaume en Marie-Elisabeth Hoorinckx); uit den echt gescheiden te Schaarbeek 11.2.1905;
2) **Elise-Constance-Hélène,** ° St-Gillis-Brussel 26.4.1867.

VI-ter. — **Peeter van SANTEN,** † Iddergem 19.4.1763, × aldaar 8.7.1713 Elisabeth EEMAN († Iddergem 15.2.1764, dr Gillis en Elisabeth Snel), van wie, gedoopt te Iddergem:

1) **Joanna,** ged. 13.6.1713, gewettigd bij het huwelijk, jong gestorven;
2) **Jan,** volgt sub VII;
3) **Joanna-Francisca,** ged. 22.11.1716, † Iddergem 5.12.1744, × aldaar 26.6.1736 Antonius SONCK, die er † 26.9.1771;
4) **Joanna,** ged. 10.10.1718, † Iddergem 24.2.1772; was aldaar × 6.7.1747 Jacobus DIERICKX, zoon van de burgemeester van Denderleeuw;
5) **Michel,** ged. 13.6.1721, † Iddergem 30.10.1738;
6) **Maria-Anna,** ged. 5.6.1723;
7) **Adriana,** ged. 13.8.1725, † Denderhoutem 4.6.1781, × Iddergem 1.2.1746 Cornelis MOOCK, landbouwer op Vossel (Denderhoutem).

VII. — **Jan van SANTEN,** ged. Iddergem 22.8.1714, × ibid. 9.7.1737 Adriana COPPENS (wed. Jan Lievens), van wie, gedoopt te Iddergem:

1) **Elisabeth-Joanna,** ged. 25.4.1738, × Iddergem 26.11.1765, met vrijstelling wegens verwantschap 3de en 4de gr. Josephus SCHOUPPE; zij woonden te Welle.
2) **Maria-Anna,** ged. 31.8.1739, × Iddergem 5.9.1767 Joos HAVERMAET; zij woonden te Impe;
3) **Maria-Francisca,** ged. 12.7.1741;
4) **Adriaen,** volgt sub VIII.

VIII. — **Adriaen van SANTEN,** ged. Iddergem 4.7.1744, maire aldaar van 1801 tot 1808, † ibid. 27.8.1808, was er × 26.6.1781 « met orgelspel » met Joanna-Catharina van der KELEN (dr Adriaen, pachter op het Hof ten Henne, ° Iddergem en er † 25.8.1841); zij hadden, gedoopt te Iddergem:

1) **Jan-Baptist,** volgt sub IV;
2) **Joseph,** ged. 3.6.1784, soldaat in het leger van Napoleon, wsch. † in Rusland;
3) **Maria-Josepha,** ged. 8.10.1796, † Iddergem 18.5.1835, × ibid. 22.2.1811 Pieter Anthoon ROELANDTS, toen pachter op het Hof ten Henne (eertijds bezit der abdij van Ninove);
4) **Maria-Anna,** ged. 20.3.1789;
5) **Adriaen,** ged. 3.7.1791, † Iddergem 13.5.1793;
6) **Adriaen-Francis,** volgt sub IX-bis.

IX. — **Jan-Baptist van SANTEN,** ° Iddergem 6.4.1782, † ibid. 22.8.1827, × 1812 Marie van ROY (die † 1867), van wie, geb. te Iddergem:
1) **Jozef,** volgt sub X;

2) **Jozefa,** geb. 18.3.1815, × 18.11.1858 Bernard MEERT, z. Gillis;
3) **Maria-Bernardina,** ° 20.10.1817, † Iddergem 18.4.1848, × Jan-Baptist van GINDERDEUREN;
4) **Theresia,** ° 9.2.1821, † 24.4.1850, × J.B. van GINDERDEUREN na het overlijden van haar zuster Maria-Bernardina;
5) **Pieter-Francis,** ° 7.12.1824;
6) **Sophie,** 8.2.1826;
7) **Paulina,** tweeling met de voorgaande.

X. — **Jozef van SANTEN,** ° Iddergem 16.5.1812, † ibid. 13.5.1901, × Johanna-Catharina GRYSEELS (dr Leonard en Isabella van der Stracten) die † 1861, van wie, geb. te Iddergem :

1) **Henri,** ° 2.2.1838, † Anderlecht 24.8.1871;
2) **Jan-Baptist,** ° 2.3.1841, vertrokken naar het buitenland;
3) **Leontine-Mathilde,** ° 1.12.1844, † Iddergem 10.12.1844;
4) **Marie-Leontine,** ° 13.2.1846, † ongeh. Iddergem 6.8.1872;
5) **Edward,** ° 9.8.1849, † ongehuwd Iddergem 10.1.1910. Zijn honderste verjaardag werd in zijn geboortedorp gevierd met een plechtige mis en een geschiedkundige en folkloristische stoet, concert en vuurwerk, op 8.8.1949;
6) **Benedict-Francis,** ° 13.4.1853, † Iddergem 13.6.1886;
7) **Leonie,** ° 9.4.1857, † 1933, × 11.12.1878 Frans BUETENS, uit Denderhoutem;
8) **Maria-Leontine-Colette-Celestine,** ° 26.3.1861, † Iddergem 1942. Had een zoon :

XI. — **Theophiel van SANTEN,** ° Iddergem 13.2.1891, × 30.12.1950 Jeanne SCHEERLINCK (dr Rufin), van wie :

1) **Willem,** ° Iddergem 15.4.1952.

IX-bis. — **Adriaen-Francis van SANTEN,** ged. Iddergem 15.3.1794, gemeenteraadslid, † ibid. 7.12.1887, × aldaar 24.11.1817 Maria-Ludovica STEPPE (die † Iddergem 8.1.1866). Zij bewoonden het voorvaderlijk Hof te Iddergem, en hadden, geb. aldaar :

1) **Jan-Baptist,** ° 29.3.1823, † Iddergem 28.3.1826;
2) **Catharina-Carolina,** ° 12.6.1827, † 1904, × 20.4.1855 Dyonisius SONCK;
3) **Francis,** ° 2.11.1831, † 28ste der zelfde maand;
4) **Jan-Baptist,** volgt sub X.

X. — **Jan-Baptist van SANTEN,** ° Iddergem 10.4.1833, † ibid. 13.3.1914, burgemeester aldaar van 1867 tot 1885 en van 1896 tot 1904, was er gehuwd : 1) 22.4.1857 Adelaïde de WINTER, uit Denderhoutem; 2) circa 1874 Johanna van EESBEECK, uit Waarbeke. Bewoonde het voorvaderlijk hof en had, geboren te Iddergem, uit zijn eerste vrouw :

1) **Maria-Valentine,** ° 12.5.1858, × Pius CLERCK, uit Erembodegem;
2) **Frans-Cyrillus,** ° 31.7.1859, † Iddergem 18.8.1859;
3) **Maria-Marcellina,** ° 5.10.1860, × Frans UYTTENHOVE, uit Denderhoutem;
4) **Philemondus,** ° 14.1.1863, molenaar te Hekelgem, × Iddergem 4.12.1890 Marie DE BOM VAN DRIESSCHE (° Iddergem circa 1863), van wie, geboren te Hekelgem behalve het eerste :
   a) **Maria Josephina,** ° Iddergem circa 1891, † Hekelgem 15.12.1895;
   b) **Jozef,** ° Hekelgem 9.2.1893, onderwijzer te Nieuwerkerken (Aalst), gesneuveld zonder nalatenschap in de oorlog 1914-1918;
   c) **Maria-Valentina,** ° 17.1.1895;
   d) **Celina-Josephina,** ° 1.3.1897;
   e) **Pius,** ° 12.5.1899, jong gestorven;
   f) **Elvira Maria,** ° 1.3.1901, † Hekelgem 8.9.1901.
5) **Gustaaf,** ° 6.7.1864, † Iddergem 28.4.1872;
6) **Edward,** ° 3.1.1867, † 19.4.1868;
7) **Edward-Jozef,** ° 20.4.1868, † Iddergem ongeh. 2.11.1946;

8) **Marie-Mathilde-Delphina,** ° 27.10.1869, † 27.12.1951, × Iddergem 30.10.1892 Rufus de BOM, koster te Iddergem.

Hij had van de tweede vrouw :

9) **Marie-Valentine-Honorine,** ° 3.12.1875, † circa 1940, × Alfons COUCK.

TAK VAN DENDERLEEUW (95)

V-ter. — **Peeter van SANTEN,** † Denderleeuw in Augustus 1691; was × aldaar 28.5.1686 met dispensatie wegens verwantschap 3de graad, Jenneken de HERDE, dr Joost, weduwe Adriaen Snel (die × : 3 Jaspar Collin). Zij hadden, geboren te Denderleeuw :

1) **Cornelis,** ged. 12.1.1687, † Denderleeuw 28.10.1693;
2) **Adriaen,** ged. 22.8.1688, † Denderleeuw 23.10.1698;
3) **Michiel,** volgt sub VI.

VI. — **Michiel van SANTEN,** gedoopt Denderleeuw 27.2.1690, † ibid. 4.10. 1776; pachter, schepen te Liedekerke-Denderleeuw 1745, 46, 49, 50, kerkmeester 1714, 1737 (96) en burgemeester 1758 (97). Luidens een vermelding in een akte van notaris de Keghel dd. 14.3.1763 (Not. Brab. 4812) werden de goederen van Cornelis van Santen en Joanna Walravens (Tak van Borchtlombeek VI) verdeeld « vóór Michiel van Santen, costumier », die ongetwijfeld een geleerd man was, beslagen in de rechtsgebruiken van het land. In het archief der schepengriffie van Liedekerke-Denderleeuw bevinden zich ettelijke onderhandse akten opgesteld door Michiel, en waarin hij als getuige optreedt. Hij was gehuwd met Josina GOOSSENS, die † Denderleeuw 27.3.1749 en begraven werd in de kerk. Uit hun huwelijk werden geboren en gedoopt te Denderleeuw :

1) **Joos,** ged. 22.8.1713, † ibid. 5.6.1725;
2) **Jan** ged. 25.5.1716, pastoor te Neervelp (Brabant);
3) **Joanna-Theresia,** ged. 16.11.1718, × 13.11.1742 Adriaen SONCK, te Denderleeuw;
4) **Peeter-Adriaen,** volgt sub VII.

VII. — **Peeter-Adriaen van SANTEN,** ged. Denderleeuw 30.6.1723, was × : 1) Liedekerke 6.1.1746 Johanna van der MAELEN; 2) Anna-Maria 't KINT, uit Welle (die † Denderleeuw 29.5.1828). Hij had van zijn eerste vrouw volgende kinderen geb. en ged. te Denderleeuw, behoudens het eerste :

1) **Michiel,** volgt sub VIII;
2) **Joanna-Theresia,** ged. 11.2.1750, † Denderleeuw 17.8.1816, × ibid. 18.5.1779 Frans DIERICKX;
3) **Elisabeth-Joanna,** ged. 9.11.1751, † ibid. 4.6.1753;
4) **Adriana,** ged. 26.8.1753, † ibid. 13.9.1776, × aldaar 3.11.1773 Peeter-Jozef de PROOST.

Hij had van zijn tweede vrouw, eveneens te Denderleeuw :

5) **Jan,** volgt sub VIII-bis;
6) **Jozef,** ged. 2.6.1766;
7) **Emmanuel,** volgt sub VIII-ter;
8) **Anna-Philippina,** ged. circa 1771, † Denderleeuw 1.11.1842, oud 71 j., was × 12.12.1803 met Jan ASSCHERICK, landbouwer;

---

(95) De gegevens ontleend aan de parochieregisters en de burgerlijke stand van Denderleeuw alsmede verschillende nota's ontleend aan het archief der schepengriffie van Liedekerke-Denderleeuw, werden mij bereidwillig verstrekt door dhr Frans Couck, uit Denderleeuw.

(96) Griffie Liedekerke, passim.

(97) C. Theys : « Nog kerkdiefstallen... » « HET LAND VAN AALST » 1951, blz. 70.

9) **Frans,** volgt sub VIII-quater;
10) **Petrus-Josephus,** ged. 10.12.1775, † 18de der zelfde maand;
11) **Johanna-Francisca,** ged. 10.10.1779, † 14de der zelfde maand;
12) **Cornelis,** ged. 14.10.1781, † 16de der zelfde maand.

VIII. — **Michiel van SANTEN,** ged. Liedekerke 13.6.1747, landbouwer, † Denderleeuw 19.2.1827. Was × : 1) Anna-Maria STEPPE, † in kinderbed 22.11. 1774; 2) Maria-Josina de SCHRIJVER, q. 1836. Hij had van de eerste vrouw :

1) **Anna-Maria,** ged. Denderleeuw 24.2.1772, † ibid. 18.3.1779;
2) **Michiel,** volgt sub IX.

Hij had van de tweede vrouw, eveneens geboren en gedoopt te Denderleeuw :

3) **Joos,** ged. 3.7.1776, landbouwer, † Denderleeuw 28.2.1829. Was × Catharina van AUDENRODE (die † Denderleeuw 21.4.1881 als wed. Lodewijk Dierickx), van wie, geb. Denderleeuw :
   a) **Joanna-Maria,** ° circa 1819, † ibid. 31.5.1882, oud 63 j., weduwe Michiel POTS;
   b) **Pieter-Francis,** ° 10.10.1820, † ongeh. te Opbrakel in het gesticht voor grijsaards 23.2.1891;
   c) **Antonius,** ° circa 1821, † ongeh. zonder beroep Denderleeuw 3.11.1865;
   d) **Emmanuel,** ° 1825, † Denderleeuw 29.1.1830;
   e) **Dorothea,** ° circa 1827, † Denderleeuw 30.9.1910, was × Fredericus van den BRANDE, huisschilder en behanger, in de Langestraat te Denderleeuw.
4) **Maria-Anna,** ged. Denderleeuw 28.12.1777, † ibid. 11.7.1845, × Martinus CORTVRIENDT;
5) **Maria-Joanna,** ged. 16.9.1780, spinster, † ongeh. Denderleeuw 23.2.1836;
6) **Amandus,** ged. 21.9.1782, † Denderleeuw 7.7.1795.

IX. — **Michiel van SANTEN,** ged. Denderleeuw 22.7.1773, landbouwer, † ibid. 2.9.1819, × Maria Joanna DIERICKX, uit Liedekerke (dr Gaspar Emmanuel en Elisabeth Couck, † Denderleeuw 28.5.1844, oud 68 j.), van wie, geboren te Denderleeuw :

1) **Maria-Theresia,** ° 12.3.1801, † ongeh. ibid. 16.4.1826;
2) **Joanna,** ° 31.12.1802, † ibid. 12.8.1882, weduwe Frans van GINDERDEUREN;
3) **Joannes Judocus,** ° 26.9.1805, † ibid. 14 vendémiaire XIV;
4) **Serafina,** ° 13.2.1807, † ibid. 16.3.1813;
5) **Maria Sofia,** ° 2.4.1810, † ongeh. ibid. 10.12.1870;
6) **Frans,** ° 10.1.1813, landbouwer op het Hof te Melssens, † Denderleeuw 17.8. 1871, was × Maria Theresia van MOLHEM (° St-Kathelijne-Lombeek, † Denderleeuw 27.2.1887, dr Antoon en Joanna de Mey), van wie, geboren te Denderleeuw :
   a) **Maria Ludovica, landbouwster,** ° circa 1857, † ongeh. Denderleeuw 2.11. 1934;
   b) **Joseph-Gustaaf,** landbouwer, ° 14.6.1859, † ongeh. Wichelen 2.4.1943 (godshuis);
   c) **Emile-Frans-René,** herbergier, ° 31.1.1863, † ongeh. Wichelen 10.1.1944 (idem);
   d) **Petrus-Louis,** herbergier, ° 19.11.1865, † ongeh. Wichelen 17.5.1940 (idem).
7) **Judocus,** ° 15.9.1815, landbouwer;
8) **Henricus-Josephus,** ° 6.7.1819, herbergier te Denderleeuw, alwaar † 25.12. 1890, was × met Maria Catharina van den BROUCKE († Denderleeuw 18.8. 1897, oud 72 j., dr Petrus-Franciscus en Francisca van Nieuwenhove), van wie, geb. te Denderleeuw :
   a) **Maria Florentina,** ° 1860, † Denderleeuw 29.8.1861;
   b) **Petrus-Alfons,** ° 1867, muziekleraar en herbergier, † Denderleeuw 11.6. 1925 z.nak.
9) **Maria-Josina,** tweelingzuster van voorgaande, † Denderleeuw 8.7.1819.

VIII-bis. — **Jan van SANTEN,** ged. Denderleeuw 9.4.1764, † ibid. 17.9.1801, landbouwer, × Teralfene 28.10.1788 Maria Elisabeth van NIJGHEM, uit die gemeente. Hij werd tot schepen gekozen tijdens de eerste Franse overheersing op 30.12.1792, doch bij de Oostenrijkse restauratie benoemde de heer van Liedekerke andere schepenen op 7.2.1794. Tijdens de tweede Franse overheersing was Jan van Santen « adjoint » van de « agent municipal » van Oktober 1799 tot Juni 1800 (98). Had volgende kinderen, geboren te Denderleeuw :

1) **Marie-Elisabeth,** ged. 19.2.1789, † Denderleeuw 21.1.1864 als weduwe : 1) van Jan de BOOM; 2) van Benedictus de PAEPE;
2) **Adriaan-Francis,** ged. 16.10.1790, † ongeh. ibid. 14.6.1815;
3) **Maria-Josefa,** ged. 21.10.1792;
4) **Ignatius,** ged. 1.2.1795, † 20 September daaropvolgende;
5) **Petrus-Joannes,** ged. 14.1.1797;
6) **Maria-Francisca,** ° 7.11.1798;
7) **Petrus-Josephus,** volgt sub IX.

IX. — **Petrus-Josephus van SANTEN,** gemeentesecretaris te Denderleeuw, aldaar ° 29.7.1800, † ibid. 19.8.1853, × Maria-Theresia CROMPHOUT (° Denderleeuw circa 1802, † ibid. 8.11.1852, oud 50 j., dr Jozef en Maria de Dier), van wie, geboren te Denderleeuw :

1) **Daniel,** ° 1835, gemeentesecretaris te Denderleeuw, † ibid. 3.4.1789 z.n.; was × met Joanna-Petronella VERMOESEN (° Hamme circa 1824, † Denderleeuw 29.6.1912, oud 88 j., dr Cornelius en Anna-Maria Walckiers);
2) **Petrus-Elias,** volgt sub X;
3) **Joannes-Modest,** ° 1841, landbouwer te Denderleeuw, alwaar † ongeh. 22.7.1901;
4) **Philomena-Clotildis,** ° 1844, † Denderleeuw 20.11.1901, handelaarster, weduwe van : 1) Felix GULDEMONT, uit Teralfene; 2) Willem Benedict ASSCHERICKX, politiecommissaris te Denderleeuw;
5) **Evarist,** ° 1846, tuinbouwkundige, uitgeweken naar de Verenigde Staten waar nakomelingen.

X. — **Petrus-Elias van SANTEN,** ° Denderleeuw 7.11.1839, tuinbouwkundige, achtereenvolgens afgevaardigde bij de Roemeense regering als leider van de staatsaanplantingen, leraar aan de Linneusschool te Amsterdam, bestuurder van een plantenkwekerij in Frankrijk, beheerder en jurylid aan de rijkstuinbouwschool te Vilvoorde; † Laken 19.9.1914. Was × Bukarest 1875 met Marie-Emilie WIEDERHOLT (° Bukarest 29.11.1858 en † Zaventem 7.7.1932), van wie geboren :

1) **Jean-Pierre,** volgt sub XI;
2) **Augustine-Marie-Clothilde,** ° Bukarest 27.2.1878, naaister, × Diegem 23.9.1909 Jules BOGAERTS, tuinbouwer te Zaventem (° Zaventem 21.10.1885 van Judocus en Anna Maria Wetels);
3) **Jules-Joseph-Modest,** ° Bukarest 28.8.1880, tuinbouwer te Aulnay-sous-Bois (Frankrijk), × Parijs 2.7.1925 Flore-Marie LAFOSSE (° 17.11.1882 Villey-St-Etienne van Victor en Elisabeth Lafosse), chevalier du Mérite Agricole (Fr.), médaille d'or de l'Encouragement au Dévouement (Fr.), zonder kinderen;
4) **Alfred-Karel-Evarist,** ° Bukarest 28.3.1883, tuinbouwer te St-Genesius-Rode, × Diegem 10.3.1906 Anna WEYDERS (° Athus 25.3.1884 van Jan-Petrus en Maria Schummesch), van wie :
   a) **Germaine-Simone-Maria,** ° Diegem 23.7.1906, × Maizeret 18.10.1930 Aimé Joseph Eloi BOREMANS (° Buzet 10.7.1906 van Joseph en Marie-Ghislaine Deutamme);

---

(98) J. de Brouwer : Bijdrage tot de Gesch. van Denderleeuw onder de Franse overheersing in « HET LAND VAN AALST », 1950, blz. 137 en 139.

b) **Marcel,** ° Le Roeulx 16.2.1909, × Tongeren 7.10.1933 Maria-Hubertine-Elisabeth EILLESSEN, van wie :

i) **Suzanne-Lucienne-Anna,** ° Charleroi 21.5.1936.

c) **Albert-Max-Modeste,** ° Le Roeulx 3.3.1915, × Brussel 6.6.1951 Claire PUTZ (° Ermstorf-Gr. H. Luxbg. 10.3.1903 van Jean en Elisabeth Kirsch);

d) **Esther-Marie-Antoinette-Ghislaine,** ° Nijvel 27.11.1923, × St-Gen.-Rode 11.8.1945 Maurice-Honoré-Ghislain UYTTEBROUCK (° Opitter 12.11.1922 van Joseph en Angèle Devreux).

5) **Pierre,** ° Watergraafmeer (Ned.) 1886, pasteibakker te Lachine (Canada), × Rosa KAERS, zonder kinderen;

6) **Georgius-Herman-Daniel,** ° Watergraafmeer 17.3.1888, oudstrijder 1914-18, pasteibakker te Vorst-Brussel, waar † z.n. 4.2.1939. Was × Leysele 5.8.1915 Esther-Maria-Cornelia van den KERCKHOVE (° Leysele 1.6.1891);

7) **Antoinette-Mathilde,** ° Lierville (Fr.) 31.5.1890, † 20.7.1944 Maisières, was × St-Joost-ten-Node 28.3.1927 met Guillaume HERNALSTEEN (° Brussel 22.10. 1885), adjudant bij het Belgisch leger, oudstrijder 1914-18, ridder in de Leopoldsorde, ridder in de Kroonorde, houder van Oorlogskruis en IJzerkruis;

8) **Joseph-Louis-Evarist,** ° Lierville 23.3.1892, restauratiehouder te Yvoir, × Schaarbeek 20.11.1919 Sarah-Marie-Françoise FALGONEER (° Brussel 24.1. 1895), uit den echt gesch. Schaarbeek 15.7.1927;

9) **Auguste-Alexandre-Felix,** ° Taverny (Fr.) 10.12.1895, hotelhouder te Brussel, ridder in de orde van Leopold II met palm, oorlogskruis 1940 met palm, kruis der politieke gevangenen, erekruis der Frans-Britse Verdienste. × St-Joost-ten-Node 19.2.1919 Marie-Blondine ENGELEN (° Koersel 20.5.1892), uit den echt gesch. 14.12.1932, hertrouwd te Brussel 26.2.1936 met Maria-Celestine-Josephine VANDEVORST (° Brusthem 17.9.1898), van wie geboren :

a) **Yvonne,** ° Rijsel (Fr.) 17.8.1932;
b) **Denise-Irène,** ° St-Lambrechts-Woluwe 15.7.1943.

XI. — **Jean-Pierre van SANTEN,** ° Bukarest 28.5.1876, tuinbouwer te Taverny (Fr.), aldaar × 9.9.1900 Alexandrine-Josephine RABOTTE (° Mollignon, Fr., 9.1.1880), van wie, geboren te Taverny :

a) **Georges-Pierre,** ° 3.2.1902, × Parijs 16.11.1935 Suzanne EMBRIALET (° Antibes 5.5.1913), ouders van :

i) **Nicole-Raymonde,** ° Parijs 17.2.1937;
i) **Dominique-Chantal,** ° Taverny 28.10.1946;
iii) **Bernard-Alain-Christian,** ° Taverny 18.11.1948.

b) **Raymonde-Julie,** ° 19.11.1903, × André-Charles-Hippolyte-Leon WAGNER (° Parijs 24.3.1901 van Charles-Frederic en François-Juliette Martin);

c) **Jeannette,** jong gestorven.

TAK VAN AALST

VIII-ter. — **Emmanuel van SANTEN,** ged. Denderleeuw 23.5.1769, koopman te Aalst, × Anna DIERICKX, van wie namelijk :

1) **Adriaen-Josef,** volgt sub IX;
2) **Colletta,** ° Welle circa 1809, † Brussel 1.8.1823 op de ouderdom van 14 jaar.

IX. — **Adriaen-Josef van SANTEN,** ° Welle circa 1799, « fabricant » te Aalst, × Petronilla van de WIEL (° Vlijmen, Noord-Brabant circa 1798). Zij hadden namelijk, geb. te Aalst :

1) **Emmanuel Hubertus,** ° 19.1.1820;
2) **Alexander-Adrianus-Mattheus,** ° 20.3.1821;
3) **Felicia-Louisa,** ° 25.1.1823;

4) **Marie-Henrietta,** ° 13.10.1829, ongeh. † Brussel 11.4.1855;
5) **Victor-Louis,** volgt sub X;
6) **Clementina,** ° 7.11.1831, † Aalst 7.10.1868 ongehuwd.

X. — **Victor-Louis van SANTEN,** ° Aalst 29.9.1833, ontvanger der Registratie te Halle 1868, koopman 1889, rentenier 1893, † Brussel 21.2.1900, × Maria-Philippina-Elisabeth KUHLMAN (° Mechelen 4.11.1841, dr Georges-Henri en Marie-Catherine-Eugénie-Alexandrine Parasiers; zij × : 2°) Joseph de Nayer die † Vilvoorde 31.5.1907 en 3°) Brussel 20.2.1909 Camille van Damme, rentenier, weduwnaar van Elisabeth van Boekhout). Zij hadden :

1) **Georges-René-Victor,** ° Puurs 30.3.1864, † ongeh. Schaarbeek 7.3.1893, letterkundige, directeur van de « Moniteur de la Noblesse » (99);
2) **Alexander-Victor-Emmanuel,** volgt sub XI.

XI. — **Alexander-Victor-Emmanuel van SANTEN,** ° Puurs 15.7.1868, candidaat-notaris der Universiteit van Brussel ontvangen in 1887, surnumerair bij het beheer der directe belastingen, † Schaarbeek 9.1.1891; × Brussel 8.6.1889 Sophie DESTREBECQ (° Gosselies 10.5.1867, dr Emile-Jules, conducteur van wegen en werken, en Antoinette-Ghislaine Gilbert). Van wie een enige zoon :

XII. — **Victor-Emmanuel-Alexander-Georges-Arthur-Antoine-Marie-Ghislain van SANTEN,** ° Schaarbeek 1.12.1889, † Brussel, 2de district 19.3.1947; × : 1) Parijs, 11de arr. 16.9.1912 Gabrielle-Augustine HERMENIER (° 20.3.1892, dr Dominique en Marie Pourrias); 2) Elsene 10.1.1928 Wilhelmina-Maria BETTENS (° Bertem 14.6.1901, dr Antoon en Louisa Bollyn). Hij had van de eerste vrouw :

1) **Roger-Victor-Antoine-Alexandre,** ° Parijs, 11de arr. 22.5.1913;
2) **Elisabeth-Gabrielle-Antoinette,** ° Brussel 9.8.1918.

Had van de tweede vrouw :

3) **Denise-Albertine-Marie-Louise,** ° Oostende 7.7.1928.

BIJTAK VAN DENDERLEEUW

VIII-quater. — **Frans van SANTEN,** ged. Denderleeuw 26.9.1773, landbouwer, † ibid. 22.12.1851, × 1805 Theresia PIRON, uit Nieuwerkerken (geb. circa 1774 van Judocus en Catharina van der Burght, en † Denderleeuw 5.5.1846, oud 72 j.), van wie ,geb. te Denderleeuw :

1) **Charles,** ° circa 1805, † ongeh. Denderleeuw 10.8.1882, landbouwer;
2) **Judoca-Maria,** ° 19.2.1807, landbouwster, † ongeh. Denderleeuw 12.1.1875;
3) **Petrus-Joannes,** ° 6.11.1808, landbouwer, † ongeh. Denderleeuw 4.4.1842;
4) **Felix-Henricus,** ° 20.3.1810, † 30ste der zelfde maand;
5) **Emmanuel,** ° 24.4.1811, landbouwer, † ongeh. Denderleeuw 31.10.1888.

RIXENSART. **H.C. van Parijs.**

---

(99) LE MONITEUR DE LA NOBLESSE, journal généalogique et héraldique sous la direction de Georges van Santen, kende in het geheel slechts zes afleveringen, van Februari tot Juli 1890, en bevat de volgende stambomen : DE CESVE, DE LINON, NOTTEBOHM, DE MERODE, DE CLARY of CLARISSE, DE BETHISY, DE VALCKENISSE, VAN LIDTH DE JEUDE, DE FICQUELNINT. Al die stambomen worden ondertekend door Georges van Santen, behoudens die van de familie de Merode, welke ondertekend is door « Alexandre van Santen de Somersdijk », waarschijnlijk de broeder van Georges. Wij kennen de reden van die toevoeging aan de naam niet, welke niet op de burgerlijke stand vermeld staat en niet door de nazaten werd overgenomen. Echter vermeldt Rietstap, 2de uitg. het volgende : « SANTEN DE SOMERSDYK (van) Holl. D'or à trois oiseaux, « 2 & 1, acc. en p. de 3 poissons posés en bande, rangés en fasces, le tout « de sable ».

Nog Pieter Coecke van Aalst

In verband met de bijdrage van dhr J. van der Hulst, in « het Land van Aalst », Jg. IV, 1952, nr 6, blz. 241-243, ontving de redactie vanwege dhr Cl. Uyttersprot, griffier van de Kon. Rederijkerskamer « De Catharinisten » te Aalst, een aanvulling betreffende het borstbeeld van Pieter Coecke, dat zich bevindt in het stedelijk museum.

« Dit kunststuk werd vervaardigd door de talentvolle Gentenaar Frits van Biesbroeck, die leraar was aan onze stedelijke Akademie voor Schone Kunsten (1902-1925).

« Van hem kennen wij nog de borstbeelden van Willem Caudron, factor der Catharinisten (1607-1692), en van Julius Goethals, voorzitter van de Catharinisten (1907-1918) en bestuurder der stedelijke Akademie.

« De beelden van Pieter Coecke en Willem Caudron werden gemaakt in 1911, in opdracht van genoemde heer Goethals en het was door zijn zorgen dat ze in het bezit kwamen van onze Kamer.

« Wij geloven niet dat er nog andere eksemplaren bestaan buiten de twee stuks die onze vergaderzaal sieren en deze die bewaard worden in ons stedelijk museum ».

Constant Theys

Onze medewerker, aan de leden van « het Land van Aalst » vooral bekend door zijn kleine folkloristische, zeer gewaardeerde bijdragen, werd door de Kon. Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde bekroond met de **Jozef van Ginderachter-prijs** (periode 1948-51), voor zijn Geschiedenis van Dworp. Menig aangenaam uurtje heeft hij aan onze lezers bezorgd door zijn pittige, uit het archief opgediepte, stukjes.

De redactie maakt van deze gelegenheid gebruik om dhr C. Theys hartelijk geluk te wensen en hoopt dat de Heer hem nog tal van jaren verlene om veel op te diepen uit het vroegere volksleven en, vallen de grote brokken in « Eigen Schoon », enige kruimels voor te behouden voor « het Land van Aalst ».

DE REDACTIE.

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Beheerder: Albert van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), tel. 44.61.22, postrekening 41.45.92.

Redactiesecretaris: E.H. J. de Brouwer, Kerkstraat, 18, Hofstade (Vl.).

Ruil- en recensiedienst: E.H. V. Gaublomme, Kerkstraat, 16, Erembodegem.

INHOUD VAN Nr 1

1953

Suys Aloïs — De Molenbeek vanaf Erwetegem tot Gijzegem 1

Gysseling, Dr M. — Toponymische Etymologieën in en om het Land van Aalst 20

Cleemput, J. van — De Organisatie van een oud Renteboek (1511) 21

Brouwer, J. de — Het kollegiaal kapittel te Haaltert. V 24

Parijs, H.C. van — Oude Geslachten van het Land van Aalst: Van Santen 36

Nog Pieter Coecke van Aalst III

Constant Thijs III

Drukkerij « De Aankondiger », Dr. De Moorstraat 6, Aalst - Tel. 248.18.